

“Azərbaycan” qəzetinin 155-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Cümə, 11 aprel 1919-cu il, nömrə 155

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səhəyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 10 rəcəbül-mürəccəb sənə 1337. 11 nisan 1919 sənə.

Türk və islamliğa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 4 rublə, axırını səhifədə sətri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

ELAN

1919 sənəsi şənbə günü aprelin 12-də gündüz saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusanının fəvqəladə iclası olacağı elan edilir.

T-99

ELAN

Çixotka [vərəm] ilə mübarizə edən “Qafqaz” cəmiyyətinin Bakı şöbəsi bununla elan edir ki, cəmiyyət tərəfindən icarəyə götürülmüş şəhər kupalniyasında [dəniz hamamında] müalicə üçün doktor Bəhram bəy Axundov nəzarəti altında isti vannalar açılmışdır. Doktorun telefon nömrəsi: 7-99, kupalninin telefonu: 22-87.

8708

ELAN

Bununla bütün idarə və müəssisələrə elan edilir ki, Azərbaycan Hökumət mətbəəsi tərəfindən təqdim edilən surəti-hesabların (şotların) mətbəənin artelşiki [artelçisi] Əliəğa Əlizadə tərəfindən mətbəə müdiri Kərbəlayi Vəli Mikayılov imzası ilə hər surəti-hesab üçün ayrıca təqdim ediləcək etibarnamələr üzərinə alınması etibar edilir.

T-98

OPERA

Hökumət Teatrosunda
Axşam tamaşası
Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyli
Qardaşları Müdiriyyəti
Cümə günü rəcəbül-mürəccəb [mübarək rəcəb] ayının 10-da 1337 sənəsi (aprelin 11-də 1919-cu ildə) təntənəli bir surətdə mövqeyi-tamaşaya qoyulacaq Üzeyir Hacıbəylinin yazmış olduğu məşhur **“Şah Abbas və Xurşidbanu”** operası.
Böyük musiqi dəstəsi, qızlar və oğlanlar xoru və balet.
Biletlər indidən teatrın kassasında satılmaqdadır. Tamaşa başlanacaq axşam saat 8-in yarısında.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

(keçən nömrənin axırı)

Əhməd Cövdət Pepinov – Əfəndilər!
Hər bir qanun ki Parlamanndan keçir, onun barəsində bizim bir nöqtəyi-nəzərimiz var. Görək bu qanunun camaata, füqərayi-kasibəyə nə qədər mənfəəti ola bilər. Onu mülahizə etdikdən sonra qa-

nunu ya qəbul ya rədd edirik. Yoldaşımızın söylədiyi həp bu nöqtəyi-nəzərdən idi və Səməd ağa [Ağamalıoğlu] bu nöqtəyi-nəzərlə Daxiliyyə Nəzarətinin layihəsinə səs verməyəcəyimizi söylədi. Fəqət məndən əvvəl söyləyən Daxiliyyə naziri cənabları buyurdular ki, indi qanunu tənqid etmək yersizdir, çünki Nəzarətin işləri qayda üzrə gedir və Azərbaycanda lazımı əmniyyət [asayış] vardır.

Əfəndilər! Üsuli-idarə xüsusunda in-diyyə qədər iki nöqtəyi-nəzər vardı. Əvvəlinci nəzər padşahların, çarların, soltanların yer üzündə Allahtaala vəkil olduqlarını iddia edərək üsuli-idarədə onların əmri yeriməyi lazım olduğunu və camaatın bilaqeydü-şərt [qeydsiz-şərtsiz] onlara tabe olması lazım gəldiyini söyləyirdi. İkinci prinsip isə demokratizm əsası idi ki, bu fikrə görə bütün ixtiyar gərək camaat əlində bulunsun və üsuli-idarə camaatın istəyinə görə düzəlsin. Bizim yoldaşlar, sosialistlər in-diyyə qədər prinsip davası çəkirdilər. Birinci fikrin əsassız olub demokratizm fikrinin haqlı olduğunu isbat üçün dəlillər gətirirdilər. Fəqət Rusiya inqilabi-kəbirindən [böyük Rusiya inqilabından] sonra ki çarların, qey-sərlərin, imperatorların taxtları sərniğun oldu [devrildi], birinci prinsip demokratizm selinin qüvvəti ilə süpürülüb ortalıqdan götürüldü. İndi bu saat dünya üzərində demokratizm əsasları artıq hökmran oldu və kimsə bunların əleyhinə çıxmağa cəsəret edəmməyir. Demokratianın, xalqın ziddində olanlar indi başqa bir yol götürmüşlər. Sözdə demokratizm əsaslarını etiraf və qəbul etməklə bərabər, işdə bunun əksinə gedirlər. Bu gün baxınız, dünya cahangirləri [imperi-

alistləri] Lloyd Corc, Vilsonlar və arxadaşları dəxi demokratizmdən bəhs edirlər, xırda millətlərin müqəddəs haqlarından dəm vururlar. Fəqət işə gəldikdə Osmanlı məmləkətlərini, Rusiya və Avstriya torpaqlarını, Almaniya koloniyalarını kəndi aralarında təqsim edir [bölür] və oralarda ağalığ etmək istəyirlər. Bir çox adamlar, firqələr dəxi indi sözdə demokratizm əsaslarını qəbul edirlərsə də, işə gəldikdə bunun əksini işlətməyə çalışırlar. İştə, bu gün zikr etdiyimiz qanuna gəldikdə, biz də deyirik ki, idarə məmurlarının aldıkları pul kifayət etməyir, məvacibləri gərək artırılınsın. Fəqət qanunun mahiyyətinə bə-rəks [zidd] getməyiriz. Fəqət Daxiliyyə Nəzarətinin in-diyyə qədər işlətdiyi və camaat üçün fəlakətli olan siyasətinin əleyhinə gedirik. Biz də istəriz ki, admin-istrasiya və polis idarələri qaydaya qoyulsun, düzgün olsun və məmurlar xalqın canını və malını təmin etsinlər. Fəqət, bu qanun layihəsini qəbul etməklə, bizim istədiyimiz təmin edilməyir. Çünki Nəzarətin siyasəti yenə əski qaydası üzrə qalır. Daxiliyyə naziri cənabları bizə isbat etməyə çalışdılar ki, polis nəfəratı arasında çox canfəda və vətənpərəstlər vardır. Hərgah doğrudan da çoxusu belə olsaydı, sözüümüz yox idi. Fəqət, ayrı-ayrı canfəda fərdlər bulunmaqla bərabər, bir çox məmurlar da, pristavlar da var ki, öz qaradovoylarını yanına alıb gecələr çapqıncılığa gedir, xalqın evini soyur, başını kəsir. Bir çox polis nəfəratı şimdiki böyük pullar sahibi olmuşlardır. Məsələn, Qazax uyezdidin başında olan polis naziri neçə ay bundan əvvəl heç bir şeyə malik olmadığı halda bu gün çapqıncılığı və xə-

yanəti sayəsində milyonlar sahibi olmuş və Tiflisdə mülk üstünə mülk alır. *(Soldan alqış)* Bu kürsüdən dəfələrlə bu barədə danışıldı, Nəzarətə işarət edildi. İndi həman şəxs qazandığı pulları kafi görüb qulluqdan əl çəkmək istədikdə nazir cənabları istefasını qəbul etməyib “qal və çapqıncılığında davam et” deyir. *(Soldan alqış)* Daxiliyyə naziri cənabları hökumətin istefasından sonra özünün liberal, hürriyyət-pərvər bir şəxs olduğunu isbat üçün qubernatorların adına bir müraciətnamə sadir etmişdi [göndərmişdi] ki, orada idarə məmurlarının bir çoxunun yaramaz və əyri olduğunu göstərir və qubernatorlara əmr edir ki, polis idarələrini öylə adamlardan təmizləsin və düzgün məmurları qəbul eylesin. Fəqət, əfəndilər, əvvəlcə dediyim kimi, bu bir gözəl nümayişdir və yazılanlarla nazirin tutduğu işlər bir-birinə təvafüq etməyir [uyğun gəlmir]. Nazir cənabları Nəzarət [Nazirlik] başına gəldikdə bu elannamə ilə başlamalı idi və onu həqiqətdə mövqeyi-icraya qoymalı idi, nəinki istefaya çıxdıqdan sonra. Baxınız, qubernatorlara polis idarələrini düzəltməyi əmr edərək və məsuliyyəti onların üzərinə qoyduğu halda, Zaqatalaya qubernator olmaq üzrə sizə və bütün Azərbaycana məlum olan Nikolayın köhnə məmurlarından öz rüsvətxorluğu ilə və qaçaqlarla əlbirliyi ilə məşhur olan bir zatı təyin edir. *(Soldan alqış)* Və bu zata, əfəndilər, tapşırı ki, idarələri düzəltsin, əyri-ləri çıxartsın və düzgün adamları qulluğa qoysun. Bu gü-lünc deyilmidir, əfəndilər? Nəzarət bizdən polis məmurları məvacibi üçün 60 milyon camaat pulunu tələb edir. Əlbəttə ki, veririk və bundan ziyadə ve-

rərik, fəqət bu şərtlə ki, camaatın əmin-amanda olacağı bizə məlum olsun. Nazir əfəndinin söylədiyinə görə, polis nəfərləri bu gün sərhədlərimizi düzəltmək kimi və kontrabanda [qaçaqmalçılıq] ilə mübarizə etmək kimi vəzifələrini görürlər. Kaş ki, böylə olsaydı. Fəqət, biz hamımız və bizimlə bərabər Nəzarət də bilməlidir ki, sərhəddə olan kontraband (qaçaq mal aparmağı) hamıdan ziyadə polis idarələri özləri edirlər və yaxud onların köməklikləri ilə olur. Bir vaxt var idi Gürcüstan sərhədində neft möhtəkirçiliyi kontrabandası meydan almışdı. İndi neft əvəzinə çörək kontrabandası və möhtəkirliyi həman polis nəfərlərinin köməkliyi ilə davam etməkdədir. Əlbəttə ki, hər bir idarə içində olduğu kimi Daxiliyyə Nəzarətinin içində də pis adamlar, canilər, əyri-lər ola bilər. Amma əgər Daxiliyyə Nəzarətinin siyasəti, sistemi düz olsaydı, Nəzarət böylə ünsürlər və adamlarla mübarizə edərdi və islahat çalışardı. Amma biz Nəzarətin siyasətində əksini görürüz. Həman yaramaz adamlar iş başında oturur. Heç bir tövr ilə onlardan xilas ola bilməyiriz. Çünki Nəzarət bunları bəsləyir, kömək edir.

Nazir cənabları buyurdular ki, əlbəttə o da demokratizm tərəfdarıdır və istər ki, polis idarələri bu əsas mövcubincə [bu prinsipə uyğun olaraq] şəhər və zemstvo idarələrinin [yerli özünüidarə qurumlarının] əlinə keçsin. Fəqət əfəndilər, bu da ancaq sözdür. Çünki işə gəldikdə, Nəzarətin başqa bir siyasət yürütdüyünü görürüz. Bakı Bələdiyyə İdarəsinin fəaliyyətini görürsünüz, get-gedə yatır və ixtiyarlar yavaş-yavaş "Sentrodom" [Mərkəzi Ev İdarəsi] denilən müəssisəyə keçir. Bunu an-

layan indiki Duma öz fəaliyyətini artırmaq üçün sosialist firqələrinin Duma girməyini lazım bilib, bu barədə Dumanın qətnaməsinə görə bir layihə-qanuniyyə iki ay bundan əvvəl Daxiliyyə Nəzarətinə göndərmişdir. Fəqət Nəzarət təcili bir qəç günün içərisində buna baxıb Parlamana daxil etmək imkanında ikən bunu etməyib, indiyə qədər qanunu mahud altında saxlayır. Hökumətin qərarına görə, Daxiliyyə Nəzarəti yanında yeni bələdiyyə qanunu düzəltmək üçün bir komisiyon təşkil olunmuşdur. Fəqət üç aydır ki, nazir əfəndi Nəzarət başında bulunduğu halda, indiyədək gözlənilən qəti bir tədbir görülməmiş, komisiyonun işlərindən xəbər yox və bu qanunlar nə vaxt düzəlib gələcəyini söyləmək də pək müşküldür. Nazir əfəndi söyləyir ki, bu qanunlar yavaş-yavaş düzələr. Heç beş-altı aya bəlkə hazır ola bilməz. Mən zənn edirəm ki, heç altı ildən sonra Nəzarətə qalarsa, bu qanunları hazır edib çıxartmaz. Çünki Nəzarətin fikrincə, camaat hələ idarəyə hazır deyil, Nəzarətin idarəsi daha yaxşıdır. Köhnə Rusiyada da xalq idarəsi tələb edilərkən o zamanın Daxiliyyə naziri Protopopov inad etdi. Çünki o da zənn edirdi, camaat hələ hazır deyil. Axırda Rusiyada camaat qiyam edib, yeni idarə haqqını aldı. İndiki Nəzarətin yürütdüyü siyasət də böylə xalq mənfəətindən uzaq bir siyasətdir. Bu gün biz Azərbaycan istiqlalını müdafiə edirik. Lakin lazımdır ki, bu müstəqil idarə içində xalq, fəqərəyi-kasibə qurulan idarədən razı olsun, onu saxlamaqda mənfəəti, interesi [marağı] olsun, ta ki sabahları bir təhlükə üz verdikdə həman camaatı müdafiəyə

çağırmağa mümkünümüz olsun, haqqımız olsun. Nəzarətin bu siyasətindən isə fəqərəyi-kasibəyə ancaq zərər gəlir. Deməli ki, bu siyasət həm camaatın, həm dövlətin, həm hürriyyətimizin fəlakətinə səbəb ola bilər. İştə bunun üçündür ki, əsasən bəlkə də qanunun əleyhində olmadığımız halda, ancaq Nəzarətin siyasəti ilə razı olmadığımız üçün bizdən istənilən pulların verilməsinə səs verməyəcəyiz. *(Soldan alqış)*

Məhəmməd Əmin [Rəsulzadə] (Müsavat) – Bizim nöqtəyi-nəzərimiz əvvəl başdan müəyyəndir. Bu kimi tənqidlər büdcə müzakirəsi əsasında olmalıdır. Meydandakı qanunu istəməyiriz demək və ağzı köpüklü, hökuməti Nikolay hökumətinə bənzətmək, hamınız bu xəyanətlərdə müqəssirsiniz deyə nəzakətdən xaric bir vəziyyət almaq, vəziyyəti anlamamaqdır. Bir halda ki, hər bir şey təzədən qurulur, Məclisi-Məbusan öz arasında bir neçəsini seçib nazir etmiş, yerdə qalanları da oturub özlərinə məbus demişlərdir, böylə bir halda öylə vəziyyət almaq ki, hər nə gəlişə-gəlsin, qəbul etməyəcəyiz, doğru olammas. Bunu Nikolay hökuməti zamanındakı şəkli-hökumət ilə əsasından düşmən olan qeyri-məsul müxaliflər yaparlardı. Onların hərəkətində məntiq də var idi. Əhməd bəy Pepinov dedi ki, zamanımız Nikolay zamanına oxşayır. Sonra bizə hökumətlər haqqındakı nəzəriyələrdən bəhs eylədi. Hökumətin bir nöqtəyi-nəzərdən müəyyəd min-indillah [Allah tərəfindən dəstəklənən və yardım edilən], digər tərəfdən xalqdan doğma nəzəriyyəsi olduğunu anladı. İkinci nəzərin məziyyətini [üstünlüklərini], faydasını və

ədalətə müvafiq olmasını da ayrıca anladılar. Burada Ağamalioğluna bir nəzirə yaparaq bir anekdot xatırladım. Biz də bir hekayə söyləyəlim: Köylünün birisi kənddən şəhərəərbaba pay gətirmişdi. O pay içərisində bir toyuq da var idi. Ərbab toyuğu almayıb dedi ki, apar sal qazana, tüklerini üt, təmizlə ver uşaqlar yesin. Kəndli təzimlə dedi ki, Allah xana ömür versin, yoxsa tükü-tükü yeyəcədik. İndi də Allah sosialistlərə ömür versin ki, hökumət haqqında müxtəlif nəzəriyyələr mövcud olduğunu bizə anladılar. Allah onlara həqiqətən ömür versin, yoxsa ki, biz bunu bilməyəcədik.

Daxiliyyə Nəzarətinin bir çox şayanitənqid [tənqidəlayiq] cəhətləri vardır. Əsasən tənqid sırası olduğuna qane olsaydıq, biz də burada bir çox şeylər söylərdik. Fəqət, hər tənqid nəticə etibarlı ilə mənfə və müsbət bir qərarı mövcib olmalıdır [bir qərarla nəticələnəməlidir]. Müvəqqəti bir əlac olmaq üzrə Daxiliyyə Nəzarəti məmurlarının məvacibi artırılmasını lazım görürüz. Bu lüzumu kəsb etdirəcək [qazandıracaq] və bunu inkar etdirəcək tənqidatın yeri deyildir. Tənqid üçün tənqiddən bir şey çıxmaz. Mənfə cəhətləri tənqid edərkən, müsbət çarələr göstərməlidir. Biz tənqidatımızı büdcə müzakirəsinə buraxırız. Onlar tənqid etdilər, fəqət bir çarə demədilər. Çarələri yalnız pul verməyiz, məvacibləri artırmayız oldu. Ağa Əminov müxtəsər nitqində nə kimi əsaslı tədbirlər görülməsi lüzumunu göstərdi. Tənqid dövlət nöqtəyi-nəzərindən olmalıdır. Yoxsa əlinə bir nizə alıb, bir arıq ata minib hər qaraltıya hücum etmək ciddi bir məbus işi deyildir. Burada erməni fraksiyası tərə-

findən də danışdılar. Danışan natiq tənqidatında öylə yüngül və mitinqlərdə söylənən sözlərlə danışmadı. O, doğrudan da tənqid etdi. Onun tənqidi tənqidə oxşadı. Hökumət nöqtəyi-nəzəri ilə bir çox şeylər söylədi.

Fəqət, sözünün əvvəlində bunu da dedilər ki, Rusiya inqilabı hürriyyəti-şəxsiyyə [şəxsiyyət azadlığı] əvəzinə Rusiyada sinif mübarizəsi, bizdə, Qafqaziyada dəxi sinif mübarizəsi ilə bərabər millətlər ixtilafı törətdi. Hürriyyəti-şəxsiyyə təmin olunacaqdı, əvəzinə şəxsin qiyməti endi. İnsan öhdədən düşdü. Buna misal olaraq Azərbaycan həyatından erməni vətəndaşlar haqqında vaqə olan hadisələrdən bir silsilə nümunə göstərdi. Onlardan bir çoxunun məsuliyyətini kəndi öhdələrinə buraxmaqla bərabər deyirəm ki, bunlardan bir qismi bəlkə də həqiqətdir, vaqə olmuşdur. Fəqət, bu hadisələr getdikcə azalmaqdadır. Bunu da qeyd etməliydik. Özləri dedilər ki, araya milli ixtilaf düşmüşdür. Bu ixtilafın nəticəsində ruhi bir xəstəlik hasil olmuşdur. Onun üçün bəzi “hadisə”lər zühuru qeyri-ixtiyari olaraq hasil olur. Söylədikləri milli mübarizənin qeyri-məmul [arzuolunmaz] hadisələri ara-sıra zühur edirsə, bu yalnız Azərbaycanda deyil, yeni təşkil olunmuş qonşu hökumətlərin hamısında vardır. *(Mərkəzdən alqış)* Mən bununla əlbəttə Azərbaycandakı hadisələri müdafiə etməyirəm. Yalnız deyirəm ki, görülməli bu hallar, keçirmiş olduğumuz macərculuqlar [avantüristiklər] bir milləti digər millət əleyhinə salmaq kimi böyük anarxiya zamanının müəssif tərəkəsidir [təəssüf olunacaq mirasıdır]. Bütün aləm o anarxi-

yanın təsiri altında ikən birdən-birə qalxıb da Azərbaycanın bir anda cənnət olmasını istəmək, heç bir şey istəməmək deməkdir.

Bu hadisələrlə şiddətli mübarizə etməlidir. Hökumət öz vəzifəsini yaxşı görə bilmək üçün digər çarələrlə bərabər məşqlərin artırılmasını da lazım görür. Məmurların məşqlərinin artırılmasına, qulluqçuların ruhiyyətini nəzərə alıb da müariz [zidd, qarşı] olmamalıdır. Məşq artırılmasına müxalifət etmək yalnız qeyri-məsul olan müxalifətin məntiqidir. Düşmənanə bir vəziyyət alıb da “bunu istəmirəm, bunu qəbul etmirəm” demək xeyirli olmaz.

Bunu da unutmamalıdır ki, böylə düşmənanə rəftar etdikləri hökumət Əhməd [Cövdət Pepinov] bəyin qorxduğu kimi zillullah tərəfindən deyil, tənqidçilər tərəfindən təşkil edilən hökumətdir ki, istədikləri zaman dəyişər. Nasıl ki, şimdiki hali-istefadadır. Tənqid olmalı, fəqət gözü yumulu deyil, xeyirxahanə tənqid olmalıdır. *(Sağdan və mərkəzdən alqış)* Mən istərəm ki, məmurlar rüşvət almasın. Bir an əvvəl məşqlərin artırılmasını qəbul edirəm və deyirəm ki, biz bu paranı verdik, siz də istədiyimiz intizamı və asayışı bərpa ediniz. Bununla bərabər özüm də fəal olaram, işləyərəm, komiya iclaslarına gələyəm, layihələri hazırlayərəm. Və hökumətə tənqidlə bərabər o xüsusda kömək də edərəm. Yalnız mənfi tənqidlə hökumətə kömək etməmək mümkün deyildir. Müsbət surətdə çalışmaq da hökumətə kömək etməlidir. Yoxsa, yalnız Nikolay zamanını xatırlamaqla iş düzəlməz. Nikolay zamanında məhkum millətlər hökumətdən

daima zülüm görmüş, ona görə də ruhlarında hökumətə qarşı daimi bir müxalifət xasiyyəti tərbiyə olunmuşdu. Bu ruhiyyətlə biz indi də xəstə kimi görünürüz. Hökumətə qarşı müxalifət bizim mühakimətimizə üskün [hakim] olur. Bu kürsüyə çıxıb məczubanə bir surətdə [dəli kimi] "Siz hamınız xainsiniz!" tərzində idareyi-kəlam edərək [danışaraq] müvazinədən çıxmaq və “Zəmanəmiz Nikolay zamanından da bətdərdir” demək, bu xəstə zehniyyətin məhsuludur. Halbuki Nikolay zamanındakı Rusiya ərazisi üzərində təşəkkül edən cümhuriyyətlər müqayisə edilərsə, Azərbaycan bəlkə intizamlı və əmniyyətli çıxar. *(Alqışlar)*

Sədr – Məclisə davam edirik. Rica edirəm yerlərinizi işğal edəsiniz. Məsailə-yövmiyə [gündəlikdəki məsələlər] elan edilərkən iki məsələ unudulmuşdur. Birincisi, Azərbaycan hökuməti ilə Ermənistan və Gürcüstan hökumətləri arasında post-teleqraf münasibəti [əlaqələri] haqqındakı müqavilənamə. İkincisi, Məhkəməyi-Hərbiyyə təsisi haqqındakı layihə-qanuniyyə [qanun layihəsi]. Bir də tənəffüs vaxtı bəratülqövldən [protokoldan] aşına olmuşam ki, Camalbəyov öz nitqində hökumətə müraciətlə demişdir ki: “Rüşvətxorluqda və cinayətlərdə siz onlarla əlbirsiniz.” Mən bu sözü eşitməmişəm. Parlaman adətində böylə şeylərə məhəl [yer] veriləmməz. Əgər mən eşitsəydim gərək onu dayandırardım. Ancaq şimdiki nizamnaməyə görə mənə verilən ixtiyarla Camalbəyovu nizam və qaydaya dəvət edirəm. Növbədən xaric söz Əliheydər Qarayevindir.

Qarayev – Yoldaşımız Camalbəyovun danışığında fraksiyamızın xəbəri yox-

dur. Binaənileyh [ona görə], Camalbəyovun öz sözlərinin məsuliyyətini fraksiyamız öz öhdəsindən atır.

Camalbəyov – Möhtərəm əfəndilər! Mən deyirəm, təkrar edirəm, hökumət bu işləri bilir.

Sədr *(onu dayandırır)* – Hərgah izahat vermək istəyirsinizsə buyurunuz, yoxsa, həman sözü indi də başqa dürlü demək istəyirsinizsə mən sizə söz vermərəm.

Camalbəyov – Mən onu demək istəyirəm ki, mənim hökumət əzasından [üzvlərindən] heç kəslə şəxsi qərəzim yoxdur. Mən o idarə ki var, onu tənqidə çıxmışdım, buna haqqım da var, həmişə də edəcəyəm. Fəqət ola bilər ki, hirs vaxtı nalayiq bir söz demişəm. Şimdi onun üzrünü istəyirəm. *(Gülüş və alqış)* Hökumətdə çox şey olur. Mən heç vaxt haqqaniyyətdən dönmərəm və deyəcəyəm. Fraksiyamız mənim sözlərimin məsuliyyətini öz öhdəmə buraxır. Onun ixtiyarı var hər şey etməyə. Ancaq mən proqramla rəftar etmişəm, onun ziddinə getməmişəm. Mənim hökumət əzası ilə, Daxiliyyə ya Baş vəzirlə qərəzim yoxdur və əgər onlara toxunan bir söz olubsa, geri götürürəm. Amma ümumiyyətlə hökumətdə çox şey var, deməklə qurtarmaz. Mən bunu həmişə deyərəm və de-diyimi geri götürməyəm.

Sədr – Məclisi-Məbusan üzvü Yusifəli Əliyev tərəfindən bir kağız gəlmişdir ki, Parlaman seçildikdən sonra dövlət qulluğundan imtina edir. *(Ruscaya tərcümə edir)* Şimdi layihənin maddəbəmədə oxunmasına şüru edirik [başlayırıq].

Layihə maddə-maddə oxunaraq səsə qonulur və ikinci qiraətdə əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə qəbul edilir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

- İstanbuldan gələnlərin rəvayətinə görə də İngiltərədə iki milyon əmələ tətillik edirmiş.

- “O. N.” qəzetəsinin yazdığına görə Belçikada inqilab hərəkatı vardır. Belçika camaatının tələbi üzərinə kral Albert taxtından əl çəkib Belçikada cümhuriyyət üsuli-idarəsinə razı olmuşdur.

- Parisdən xəbər verilir ki, bütün Almaniyanı gəzmiş olan Fransa agentləri Almaniyanın ərzaq işlərini təhqiq etmişlərdir. Bunlar deyirlər ki, ərzaq işlərinin fənalığından Almaniyada gündən-günə bolşevizm tərəqqi edir. Agentlər Almaniyanın qayət böhranlı bir hal keçirdiyini anlatırlar. Ruslar nemeslərə şimdiki başçılıq edirlər. Çox mümkündür ki, Almaniya və Rusiya bolşevikləri tez bir zamanda şərq cəbhədə birləşsinlər. Hal-hazırda Hindenburg ordusu 200 mindən ibarətdir. Bu qüvvət Almaniyada bolşevizmi yıxa bilərdi. Fəqət bu şərtlə ki, bu qoşunlara bolşevizm sirayət etməmiş olaydı. Lakin Almaniyada ümid bəxş edən bir alay belə yoxdur. Almaniyada bolşevizmin sirayətini böylə təfsir [izah] edirlər:

Bolşeviklər almanlara hər növ ərzaq vəd edirlər. Fransa agentləri təklif edirlər ki, bilatəxir [təxirə salınmadan] almanlara lazım olan ərzaq yetirilsin. Bunsuz Almaniyada bolşevizmi yıxmaq mümkün olmayacaqdır. Bolşevizm ikinci mühlik [öldürücü] zərbə Müttəfiqlərin bütün banklara Rusiya pullarını qəbul etməmələri bərasində əmr verməkləri olardı. Spartaklar hal böylə ikən pulsuz qalıb işdən aciz olarlardı. Almaniyanın fəal

adamları hər bir şəraitə riza verirlər, tainki bolşeviklərin nüfuzu altına düşməsinlər. Almaniya bolşevizmdən kənar olan ümum firqələr bəyan edirlər ki, Müttəfiqlərin bolşevizmi yıxmaq xüsusunda təcili yardımları fərzdır.

- Nyukaslda ərzaq işləri kontrolu [müfəttişi] Roberts məlumat verərkən demişdir ki, ona verilən ən mövsuq [inənilməmiş] və mötəbər xəbərlərə nəzərən Avropanın bir çox vüsətli oblastlarında [geniş vilayətlərində] ərzaq işləri qəmli bir haldadır. Romaniya, Serbiya, Avstriya, Almaniya əhalisi aclığa mübtəla olmuşlardır. Buna görə də bizim qarşımızda böylə bir məsələ vardır.

Berlində

Kopenhaq – Berlindən nim-rəsmi [yarı-rəsmi] surətdə xəbər verilir ki, üsyan etmiş olan matroslar və milislər admiral idarəsində möhkəmləşib yeni sistem top və pulemyotla oranı müdafiə edirlərmiş. Hökumət qoşunları böyük topla imarəti atəşə basıb, nəticədə orada olanların bir hissəsi qaçıb, qalanları ağ bayraq qaldıraraq imarətdən çıxmışlardır.

- Berlindən verilən bugünkü xəbərlərdən anlaşılır ki, hökumət qoşunları spartakların hücumunu dəf etmişlərdir. Düşmənin qoşunları müsəlləh [silahlı] əməllərdən, qaçmış saldatlardan, azad edilmiş hərbi əsirlərdən ibarətdir. Bunların əlində top, pulemyot, sol cinahdan düşmənlərin müxtəsər dəstəsi bir qədər irəliləməyə müvəffəq olmuşlarsa da, yenə püskürdülmişlər. Günortadan sonra hökumət qoşunları bütün xətt boyu yürüşə keçib Kral tövləsində durmaqda olan milislər hökumət qoşunlarına hü-

cum etmişlərdir.

- Berlindəki qəzetə müxbirləri deyirlər ki, spartaklara qarşı açılan hava müharibələri London və Parisə olan hücumlarından dəxi də şiddətli idi. Hökumət aeroplanları bombanı spartakların bürosuna töküdü. Bunların yuvası bəzi ziri-zəminlərdə [yer altında, zirzəmi-də] idi ki, neçəsini bomba təxrib etmişdir. 60 put vəznə [ağırlığı] olan bombalar tökülmüşlər. Hər iki tərəf zəhərli və gözdən yaş çıxaran qaz buraxmış. Hərbi aeroplanlar qoşunları əvəz edib də spartaklarla mübarizə edən polis nəfəratına havadan azuqə töküüb, böyləliklə onlara mübarizədə imkan verir və yardım etmişlər.

QƏZETƏLƏRDƏN

La-Manş, Bosfor və Cəbəllüttariq tunelləri

Palata dəvairində [dairələrində] danışırlar ki, hökumət kanal altında tunel inşasını qət etmişdir [qərara almışdır]. Bu işdən mənfəətdar olan fransız və ingilis dəmiryolları proje hazırlayırlar. Parlaman üzvü Kitl bəyan edir ki, Sülh Konfransının kiçik komissiyası projeni təsvib etmişdir [bəyənmişdir]. Belə ki, bu proje ilə tunelləri 5 ilə qurtarmaq olar və buna da 20 milyon para sərf ediləcəkdir. Komissiya Parisdə projenin maddələrini müzakirə edir. Hakəza [eləcə də], Bosfor və Cəbəllüttariq altından çəkiləcək tunelin də projesi müzakirə edilir.

- Müharibənin cavabdəhəndəliyini təhqiq və təftiş edən komissiya Şurada məlumat verərkən demişdir ki, şimdiki

beynəlmiləl qanuna görə kayzer Vilhelmi mühakimə etmək mümkün deyildir. Hər nə qədər Vilhelmin təqsiri aşkar olsa belə, yenə məhkəməyə verilməsi imkan xaricindədir. Komissiya təklif edir ki, müharibəyə bais olanları mühakimə üçün bir tribunal təşkil edilsin.

Foşun dakladı

Almanyanın tərksilah edilməsi barəsində Lloyd Corcun mülahizəti və təklifi haqqında marşal Foş Ali Şurayı-Hərbiyəyə bir məruzə təqdim etmişdir. Təklif ondan ibarətdir ki, Almaniya yüz mindən ziyadə tufəng altında qoşun saxlaya bilməsin. Foş bu əqidədədir ki, ərkani-hərb [hərbi qərargah] heyətini əksiltmək qışlarda [kazarmalarda] yaşayan adamların ədədlərini əksiltməkdən daha məqul [ağlabatan], daha münasibdir.

Amerikalılar və ingilislər

Bakıda olan Erməni Məlumat Bürosu xəbər verir ki, Tiflisdəki İngiltərə nümayəndəsi mötəbər bir şəxslə müsahibə əsnasında demişdir ki, ingilislərin Qaf-qazı tərksiləmələri haqqındakı şayiələr əsilsizdir. Sərhəd məsələlərinə gəldikdə, bu məsələlər əvvəlcə Sülh Konfransında həll edilməlidirlər. Hal-hazırda hansı vilayətlərin türklərə, gürcülərə, ermənilərə və qeyrilərə çatacağını bilmirik. Buna görə bir oblastın [vilayətin] bir əldən digər bir ələ verilməsi üçün heç bir tədbir görmək və davam edən sərhədləri dəyişmək olmaz. Hər halda heç bir müsəlləh müsadiməyə [silahlı toqquşmaya] və ya türklərin ermənilər üzərinə hücum etməsinə yol verilməyəcəkdir. Türkiyə ordusu hələ tərxis edilməmişdir. Bunun

üçün bir neçə ay vaxt lazımdır. Türkiyənin gələcək sərhədləri təyin edildikdən və Sülh Konfransı qərarları məlum olduqdan sonra türklərin nə miqdar əsgər saxlamağa haqları olduğunu biz təyin edəcəyiz. Bu qərar üzrə müəyyən oblastları türk əsgərlərindən təmizləmək üçün vaxt lazımdır.

Qafqaziya məsələlərindən məlumatlı bir şəxs sifəti ilə bir para işlər haqqında məruzədə bulunmaqdan ötrü bu yaxınlarda Makdonald Parisə gedəcəkdir. İngilislər hal-hazırda şəraiti-məhəlliyəyə [yerli şəraitə] aşına olmaqdadırlar. İngilislərin getməsi haqqında bu axır vaxt şayə olan [yayılan, söylənən] xəbərlər Şotlanda və ingilis əsgərlərinin Hindistan və Malay əsgərləri ilə əvəz edilmələrindən nəşət etmişdir [irəli gəlmişdir]. Buraya nə qədər əsgər varid olarsa [gələrsə], bir o qədər də İngiltərəyə gedir. Qafqaziyada olan əsgərlərin miqdarı artacaqdır. İngilislər Amerika ilə Fransanın qərarına görə bu yaxınlarda Türkünstanı öz əsgərlərindən təmizləyəcəklərdir.

Batum oblasti əhvalı

Məlum olduğu üzrə, türklər getdikdən sonra Batum oblasti [vilayəti] hökuməti həqiqətdə İngiltərə komandanlığı əlinə keçdi. İngiltərə komandanlığı Batum oblastını idarə etməkdən ötrü məhəlli [yerli] türk, gürcü və rus əhalisi nümayəndələrindən ibarət bir Şura vücudə gətirmişdi və müsəlman əhali bu Şurayı qəbul etməyir və tabe olmayırdı. Bu Şurada Rusiya sabiq qulluqçularından general Maslov sədarət [sədrlik] edir. Şura sədri, Denikin ordusu ilə daimi münasibətdə olub oradan binagüzarlıqlar [sə-

rəncamlar] almaqdadır. Əvvəlcə Şura geniş bir ixtiyara malik idi, sonra İngiltərə əsgərləri artdıqca, Şura yox dərəcəsinə varmışdır. Hal-hazırda Şuranın ixtiyarı xeyli məhdud bir hala salınıb, heç bir binagüzarlıq ingilislərsiz həyata tətbiq edilməyir. Məhəlli əhalinin, xüsusən gürçülərin Şuraya olan münasibəti mənfi bir surətdədir. Şəhər idarəsi davam edir.

Əhməd bəy Ağayev cənablarının İstanbulda tövqifi

İstanbuldan əxirən [son vaxtlarda] aldığımız cəmədiyələxir tarixli qəzetələrin yazdığından vətəndaşımız möhtərəm Əhməd bəy Ağayev cənablarının İstanbulda “İttihad və Tərəqqi” cəmiyyəti əzası [üzvü] sifəti ilə tövqif [saxlandığını] və həbs edildiyini təəssüflə bildik. Bu qəzetələrdən “Sabah” qəzetəsi kimi xaricilər pulu ilə nəşr edildiyi “sifətindən” görünən “İstanbul” qəzetəsi Əhməd bəyin tövqifini yazarkən mümaileyh [haqqında danışılan şəxs] əleyhində şiddətli bir lisan qullanaraq yazır ki:

“İttihadçılardan ağıl hocalarından “Tərcüman” qəzetəsi sərmühərriri-sabiqi [sabiq baş redaktor] Əhməd bəy Ağayev dün tövqif və padaşları [yoldaşları, məsləkdaşları] yanına isal olunmuşdur [göndərilmişdir]. Bu adam Doktor Nazimin adamlarından olub, Qafqazı fəth və müxəyyəl [xəyalı, xəyala gətirilən] Turan xanlığını təsis etmək havasını Ənvərlərin, Tələtlərin, Camalların qabaq qafalarında əsdirən və zoraki bir təbiyyət iqtisabı ilə [vətəndaşlıq əldə etməklə] məbus sifətilə Məclisi-Məbusan əzaliyyətinə, darülfünun müdarrisliyinə [universitet müəllimliyinə] intixab [seçilmiş] və elan edilmiş dövlət-

culardandır. Şimdiyə qədər tövqif edilmiş olmaması heyratı mövcub olurdu [heyratə səbəb olurdu]. Elani-hərbə təqəddüm edən [müharibə elan edilmədən əvvəlki] həftələr zərfində “Tərcüman”a yazmış olduğu təhrikimiz [təhrikedicisi] məqalələr, Karahisar [Afyonkarahisar] məbusu rusiyalı Ağayevin hərbi dükulumuz [daxil olmağımız] xüsusunda nə mühüm amil olmuş olduğuna şəhadət [şahidlik] etməkdədir.”

Başqa qəzetələrin yazdığına görə İstanbulda olan Azərbaycan vəkili və müməssilləri [nümayəndələri] Əhməd bəyin təxlisi [xilas] və həbsdən azad edilməsi haqqında hökumət nəzdində bilvasitə [başqalarının vasitəçiliyi ilə] təşəbbüslərdə bulunmuşlarsa da, cavabi-rədd almışdırlar.

Hal-hazırda Türkiyədə yeni Kabinə Damad Fərid paşa Kabinəsidir ki, bunun ilk fəaliyyəti “İttihad və Tərəqqi” əzalarını tutub həbsə almaqdan ibarətmiş. Bu Kabinə “Hürriyyət və Etilaf” partiyasına mənsubdur.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Quyu qazan müəssisələrə istiqraz açmaq barəsindəki məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Maliyyə Nəzarətinə icazə verilsin ki, məhəlli Dövlət Bank vasitəsi ilə neft quyusu qazan müəssisələrə fəhlələrin fevral ayı məvaciblərini vermək üçün istiqraz açırsın. Məvaciblər, ittifaqlar və yaxud bu vaxtdək verilən qayda üzrə verilməlidir. İcarə ilə quyu qazan müəssisələrə fevral ayı ikinci nisfi [yarısı]

üçün veriləcək məbləğ 300 min rublədən artıq olmamalıdır.

- Daxiliyyə naziri müavininin Balaxanı və Sabunçu süvari polis atlarından ötrü ələf almaq üçün məbləğ təxsis [ayrılması] haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Daxiliyyə Nəzarətinə tapşırılsın, fəvqəltəhriir [yuxarıda qeyd edilən] polis üçün hökumət təhti-ixtiyarındakı 20 milyon fonda onun ixtiyarına verilmiş məbləğdən 13 min rublə versin.

NAZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Məsai Nəzarətində

- Maliyyə Nəzarəti Məsai [Əmək] Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, 27 dekabr 1918-ci sənə və 28 fevral 1919-cu sənə qanunu mövcubincə [qanununa əsasən] veriləcək maaşlara aid əlaqələr Maliyyə Nəzarətinin Xəzinə şöbəsinə göndərilsin.

- Sabiq Biçeraxov ordusu avtokoloniyası xidmətçiləri Məsai Nəzarətinə məvaciblərinin verilməsi barəsində lazımı binagüzarlığın [sərəncamın] bulunmasını rica etmişdilər.

- Məsai Nəzarəti Vükəla Şurasına [Nazirlər Kabinetinə] müraciətən rica etmişdir ki, avtomobillər təqsim edilən [paylanan] müəssisələrdən xidmətçilərə 497.820 rublə məvaciblərinin verilməsi barəsində lazımı tədabir ittixaz edilsin [tədbirlər görülsün].

- Kəsbkarlar İttifaqı [Həmkarlar İttifaqı] Şurası, Məsai Nəzarəti vasitəsi ilə Ərzaq Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir

ki, Zaqafqaziya, Dağıstan və Zakaspi Kəsbkarları İttifaqlarının Qurultayı açıldığı üçün 150 nəfərədək gələn nümayəndələr üçün 1 put 20 girvənkə qənd və 2 girvənkə çay buraxılsın.

- Quliyev dəyirmanı müdiriyyəti Məsai Nəzarətinə məlum etmişdir ki, aprelin 8-də dəyirməndə tətillər başlamışdır. Müdiriyyət məlum etmişdir ki, tətillərə tətillər günləri məvacibi verilməyəcəkdir. Əlavə, tətillər iki günə öz işlərinə başlamazlarsa, o vaxt xidmətdən kənar edilmiş hesab ediləcəklərdir. İxtilafı bərtərəf etmək [aradan qaldırmaq] üçün Məsai Nəzarəti tərəfindən Rəhim Hüseynov cənabları oraya göndərilmişdir.

- Bu gün saat 5-də Məsai Nəzarətində xüsusi müşavirənin iclası təyin edilmişdir. Baxılacaq məsail [məsələlər] bunlardır:

- 1) Kəsbkarlar İttifaqı layihəsi;
- 2) Fabrika və zavod komitələri layihəsi.

- Kəsbkarlar İttifaqı Məsai Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, neft dairələri fəhlələri İttifaqa müraciətən rica etmişlər ki, pasxa bayramı münasibətilə onlara nisan ayı ikinci nisfinin [yarısının] məvacibi nisanın 20-dək verilsin. Mümkün olmazsa, o vaxt həman ayın maaşı – ki 360 rublədir – o vaxtdək verilsin.

- Kəsbkarlar İttifaqı Məsai Nəzarətinə məlum etmişdir ki, Nobel Qardaşları mədənləri fəhlələrinin məvacibləri bu vaxtdək verilmədiyindən naşi [ötrü] fəhlələr miyanında [arasında] ixtilaf əmələ gəlmişdir. İttifaq rica etmişdir ki, bu barədə lazımı tədabir ittixaz edilsin [tədbirlər görülsün].

- Məsai Nəzarətinin yurist-konsulu

[hüquq məsləhətçisi] dava vəkili Lutski Kö-nüllü ordu ilə əlaqədə bulunduğundan dolayı xidmətdən əzli edilmişdir [qovulmuşdur].

- Məsai Nəzarəti Vükəla Şurasına müraciətən məlum etmişdir ki, Zaqaqaziya dəmiryolları xidmətçiləri Moskva dekreti mövcubincə [əsasında] 8.039.512 rublə 97 qəpik təfəvütü [fərqi] almışlardır. Vladiqafqaziya dəmiryolları xidmətçiləri isə 1.207.197 rublə 94 qəpik təfəvütü bu vaxtadək almamışlardır. Məsai Nəzarəti rica etmişdir ki, Azərbaycan dəmiryollarındakı xidmətçilərin hamısına təfəvüt verilsin.

BAKIDA YAŞAYAN İRAN TACİRLƏRİNƏ XİTAB

Qarun həlak şod ke çehel xane gənc daşt
Nuşirəvan nə mord ke name neku qozaşt
(Sədi)

İnsan övladının qəribə hallarından biri də budur ki, böyük bir müsibətə mübtəla olarkən, yaxud özünü böyük bir fəlakətin qarşısında görərkən öz həmcinsindən, həmvilayətindən daha doğrusu yardım istər, istimdad [kömək] gözlər, mübtəla olduğu dərdlərinə qəm şəriki axtarar. Amma öylə ki, müsibətdən nicat tapıb asudəliyə çıxdı, müruri-zamanla [vaxt ötdükcə] başına gəldiyi fəlakəti fəramuş eylər [yaddan çıxarar]. Axırda da özgə fəlakətəzdələrin halı buna təsir etməz, ürəyini də yandırmaz. Bu bir haldır ki, hamıdan artıq bizim müsəlman əhlinə olur. Məttəəssüf [təəssüf ki], bizim İran əhlinə də və

ələlxüsus tüccar qismində artıq dərəcədə müşahidə olunur.

Mart hadisətində bolşeviklərə qoşulmuş iranlı neçə nəfər, çar-naçar [zorla, istər-istəməz] konsulxananı təsərrüfünə alaraq [əlinə alaraq, öz iradəsinə tabe etdirərək] İran tacirlərinə də olmanın əziyyət və azarı yetirirdi. Tacirlər bilməyirdilər ki, nə çarə qılsınlar.

Bir gün Hacı Şeyxəli karvansarasına yığılaraq məni də oraya dəvət etdilər. Bir çox müşavirə və müzakirədən sonra məndən rica və təmənnə etdilər ki, İran tacirlərini İran bolşeviklərindən müdafiə edim. Bunun müqabilində mənə müavinət və imdad vədələrini verdilər. Bu ağır vəzifəni mən də öhdəmə götürdüm. Tüccar əhlini yüz cürə təcavüzdən qurtardım. Lakin türklərin nicatından sonra Bakı müsəlmanları ilə bahəm İran tacirləri də asayişə çıxdılar. Bir neçə nəfər bolşeviklərin pəncəyi-qəhrindən [qəhrədici pəncəsindən] xilas olaraq öz keyfəmayəşaları [öz kefləri] ilə, öz məşğuliyətləri ilə yaşayıb geridə qalmış möhtaclaqların da halını untdular. Ağalarımız kamali-gərmagərm ilə [qızğın surətdə] ticarətə məşğul olub, biçarə İran fəqərəsinin heç də halına qalmayırlar.

Bakıda yaşayan İran fəqərəsinin halı öylə müşkül bir haldır ki, xaricilərin belə ürəklərini dağdar edir [dağlayır, yandırır]. Küçələrdə işsiz gəzən avaralara iş verən yoxdur. Acından meydanlarda yıxılanlarına çörək verən və ölənələrini də dəfn-kəfn edən [kəfənləyib basdıran] yoxdur.

Bakının Mərkəzi Ev Komitəsinin rəyasəti xaricilər əhlinə olarkən, həman xaricilər İran yetimlərini küçələrdən yığıb onların pərəstarlığı üçün [onların qeydinə qalmaq üçün] Cəmiyyəti-Xeyriyyədən

adam istəyirlər. Bəs hanı bizim döşünə döyən millətpərəstlərimiz, qırx günlərlə imam ehsanı verən ağalarımız? Onların pulları böylə böhranlı günlərdə xərclənməyəcəkdirsə, bəs haçan xərclənəcəkdir? Allahın qəzəbindən qorxmayırlarmı ki, bir gün bolşevik bəlası kimi yenə bir bəlaya düşər olsunlar?

Ay yarım ki, cəmiyyət işlərindən kənar olmuşam, çünki mənə yardım edən olmadı. Bu vaxta qədər də fəqərənin işləri ilə məşğul olmaq qəsdinə düşən heç kəs tapılmadı. İran fəqərəsi yenə avara, yenə sərgərdan...

Bugünlərdə Ağa Seyid Həsən (içərişəhərli) cənabları gəlib yenə xəbər verdi ki, təşrihxana [ölülərin yarıldığı yer] ətrafında bir xeyləq iranlı meyitləri atılmışdır. Mən də oraya gedib gördüm ki, on iki nəfər İran fəqərəsinin meyitləridir ki, sahibləri kəfən ağı tapmayaraq dalarında gətirib oraya tullamışlardır. Pərvərdigara! Məgər bunlar gəbərmiş, mürdar olmuş heyvanlardır ki, meyitləri çöllərə, məzbələlərə [zibilxanalara] atılmışdır? Bu hal məni ağlatdı. Biçarə iranlı, gör nə günə qalmısan ki, qərib ölkədə acından ölürsən, sadə bir kəfən də sənə qismət olmayır, amma həmişərilərin Bakıda milyonlar qazanırlar, ali imarətlər alırlar.

Bizə məlumdur ki, İran tacirlərindən möhtərəm Hacı Müseyib Həsənov cənabları İran fəqərəsinin nəfi [xeyri] üçün məccanən [pulsuz] bez (bəyaz) [ağ, parça] paylayır. Buna qarşı Həsənov əfəndiyə izhari-təşəkkürlə bərabər, bunu da qeyd etməliyəm ki, əvvəla Hacı cənabının bu fədakaranə təşəbbüsü fəqərənin qismizəməminə [çoxuna] məlum deyil. İkincisi, məlum olsa da, xeyrat sahibinin mən-

zilini, məkanını bir çoxu tapa bilməyir. Ücücüsü də, fəqərəyə paylanacaq bezdən bir-iki top qalmışdır. Bu qurtarandan sonra biçarə fəqərə kimə müraciət etsin? Məgər ehsan vermək üçün Bakıda yalnız bir Həsənovmu layiqdir? Həsənov kimi Bakıda yüzlərcə İran sərvətdarları vardır. Bunlar neyçün millət fəqərəsindən üzvlərini döndəriblər?

Nəçə ay fəqərə işlərinə məşğul olaraq ticarət aləmində qazandığım maddi və mənəvi nüfuzumu itirdim. Bakı tüccari-mötəbərənindən [mötəbər tacirlərindən] Musa bəy Əmircanov həzrətləri buna şahiddir. Aramızda şərakət [ortaqlıq] olduğu cəhətə o cənab bilir ki, bəndə fəqərə yolunda nə işlər görmüşəm. Daha imkanım yoxdur. Hərgah imkanım olsaydı, Allah şahiddir ki, yenə bu yoldan qaçmaram.

İndi milyon qazanmış ağalar bir qədər mülahizə etsinlər ki, bu küçədə acından önlər, kəfənsiz dəfn olunanların süd qardaşlarıdır, qan qardaşlarıdır, din qardaşlarıdır. Hər tacir ayda bir kəfən versə, bir yetimin məxaricini öhdəsinə alsın, yəqin ki, bir bu qədər xaricilər nəzərində xəcalət çəkmərik. Dəryalardan bir qətrə götürməklə dəryalar qurtarmaz, möhtaclaqlar da acından ölməz.

Bakıda yaşayan İran tacirlərinə axırkı təklifim budur: Qardaşlar! Yığılın bir təavün [yardımlaşma] cəmiyyəti düzəldin. Qəriblikdə acından ölənlər əhli-vətəninizə də bir çarə edin. Yoxsa öylə bir gün meydana çıxıb bilər ki, şol vaxt sizin “çehel gəncləriniz” [qırx xəzinəniz] sizə kömək edə bilməz!

İndi özünüz bilin! Vəssalam.

Ağa Məhəmmədcafər İsfahani

Ədəbi sütunlar

**BAHARIN İLHAMLARI
VƏ
İCTİMAİ RƏMZLƏR**

- 2 -

Ey pərdeyi-mənhusda qalmış güli-zində!
Ey dəfn edilən canlı ikən örtü içində!
Söylənsə səzadır sənə: “mədfuneyi-ziruh”,
Daim sənə mail, sənə mail dili-məcruh.
Bir atəş olaydım da, yaxaydım o niqabı,
İştə şu niqabı, şu hicabı, şu səhabı!
Parladı o gün gülşəni-rüksareyi-alın,
Qərç eylər idi yurdumuzu nura camalın!
Sənsiz olamaz nəş’əti-üxra bu vətəndə,
Sənsiz yaşamaz tairi-xanəndə çəməndə!
Sənsiz bu vətən gülşəni-rövşən olamaz heç,
Tabanü-dirəxşan olamaz, şən olamaz heç.
Ey canlı çiçək, örtünü at, ruyini göstər!
Bir cənnəti-hürriyyətə dönsün də bu yerlər,
Biz də olalım əhli-behişt, ey üzü cənnət,
Artıq yetər, artıq yetər, artıq bu əziyyət!
Şərq aləmi sənsiz əbədiyyən görəmiz nur,
Ey çöhrəyi-fəyyaz olan, ey dilbəri-məstur!
Ey canlı işıq, canlı günəş, tərki-səhab et!
Artıq yetər, ey “Nuri-cahan”, tərki-niqab et!
Sən çöhrəni aç, bən olayım bülbülün, ey gül,
Şe’rim də təbəssüm edəcək, ey gözəlüm, gül!
Sənsiz açamaz millətimin, bil ki, baharı,
Gizlətmə, “Səmə-n-rux”, o behiştəni üzarı!
Güllər açılır – iştə bu qanuni-təbiət,
Ya sən nə üçün pərdədə, ey gönçeyi-cənnət?!

Ey gönçeyi-cənnət, açıl, ey huriyi-səhhar,
Olsun vətənim çöhrən ilə qərçeyi-ənvar.
Sənsiz bu vətən görməyəcək nəş’əti-üxra,
Ey pərdeyi-müzlimdə qalan “Zöhreyi-Zəhra!”

Bakı

Əbdülsəlimzadə Məhəmməd Hadi

HAQSIZ TƏCAVÜZLƏR

“Naşə vremya” qəzetəsinin fevral 22, nömrə 44 sütununda haqsız olaraq Göyçay uyezdində “Ermənilər nə surətlə məhv edildi?” sərlövhəsi ilə qaralamış olduğu qara fikirli qəzetə, yazı ilə qərəkər bir vəziyyət almışdı. Zəttən bu kimi fikirlərin ətrafından bir dəqiqə ayrılmayan qəzetə bu dəfə meydanı-əlaniyyətə [aşkarlıq meydanına] yenə maskası ilə çıxdı. Qəzetə hər nədənsə vüquati [hadisəni] layiqi ilə tədqiq etməmişlər. Öz yırtıcı sənətinin əksini [şəklini] İvanovka mahalı müsəlmanlarında görmüşlər. Cəyi-təəssüfdür [təəssüfə layiqdir]!

Bu xüsusda vazeh [açıq] məlumat verirəm. Bədbəxt Şamaxı vüquati-əliməsindən [kədərli hadisələrindən] sonra sönnən minlərcə ocaqlar, viran olan xanımanlar, hətk edilən [tapdalanan] irz və namuslardan sonra Göyçay ilə həmhüdüdü olan Şamaxı qəryəsi [kəndi] İvanovkada inqilabdan sonra rahat yaşayan sakin... erməni qonşularımız arasında bir “hüsn-nəticə” olmaq mülahizəsi yavaş-yavaş kəndlərdən gəlib keçən müsəlman qonşularını “ovlamaq” surətini aldı. Bir-iki həftə ərzində Şamaxıdan alınan əmrlər üzərinə olmalı ki, pulemyot atışları ilə İsmayilli, Quşçə, Diyallı, Talıstan, Qalınçaq, Həftəsov, Aşıqbayramlı, Nüydü, Dahar, Kürd, Mollaishaqlı kəndlərinə birdən-birə hücum edib, çılpaq vəhşiyənə bir surətdə ancaq ailəsini qurtarıb min müşkülətlə nisfi [yarısı] qonşu gülləsinə hədəf olub qırılan müsəlman əhəli dağılarda, meşələrdə otlar yeyib dolandı. Bu vüquati [hadisələri] “Naşə vremya” mühərrirləri çox yaxşı bilirlər, zənn edirəm.

Əmirov və Hamazasp kimi “qəhrəmanlar” bu vaxtda Kürdəmir və İvanovka mahallarına hakim olub, özləri Neron timsalında bu yolda kəsilmiş, tullanmış müsəlman qonşularının cəsədləri arasında gəzib çubuqlarını havaya sovururlardı.

Bu cəsədləri görüb də, etdikləri səfil hərəkətlərindən çirkinməyib də, bərəks [əksinə] olaraq yenə müsəlmanların özlərinə qarşı yalandan nə üçün iftira edirlər? Göyçay uyezdinə son zamanlarda hökumət tərəfindən göndərilən heyəti-təhqiqənin [təhqiqat heyətinin] övraqını, vəsiqələrini [materiallarını, sənədlərini] əcəba görmədilərmi? Biz öylə həqiqətlər bilirik ki, yazıb da millətin ruhunda həyəcan oyandırmaq istəməyirik.

Ən nəhayət, neçə müddətlər dağılarda soyuqdan, aclıqdan məhv olan İvanovka müsəlmanlarını türk qardaşları xilas etdilər. Buna həmişə ədayi-şükrandan [təşəkkürlərini bildirməkdən, layiqincə təşəkkür etməkdən] acizdirlər.

İvanovka müfrəzə [hərbi dəstə] komandanı Əhməd çavuş guya “meşələrə qaçıb gizlənən erməni vəhşi cəngavərlərinə ‘türk hökuməti sizə donuz əti göndərmişdir, gəlin aparıb yeyiniz’ elanını [eşidən] safdil [sadələvh] donuz düşkünü erməni saldatları gəlib apardıqları zaman qırdırılmışdır.” Şaşaram böylə məntiqsiz yazı yazan “dühaya”!

Bir də qəzetə yazır ki, nəüzübillah, ikinci bir hakimi-mütləq İvanovka erməni qırğını hazırlayan Süleyman əfəndi və Sirac əfəndilərdir. Əvvəla bilmirəm ki, qırılan ermənilər kimlərdir. Bakıya Şamaxı yolu ilə türklərin hücumu əsnasında qaçıb gələn ermənilərdirmi və yaxud

da məzkur [adları çəkilən] əfəndilərin evlərində hər gün onlarca çörək yeyən erməni fəqirləri və arvadlarıdır? Bu hal hələ davam etməkdədir. “Naşə vremya” gedib istəsə özü görə bilər.

Yuxarıda bildirdiyim kimi, erməni məzalimi [zülmləri] xüsusunda yazı yazmaq lazım gələrsə, cildli kitablar yazmaq mümkündür. Həm də haqlı və dəlil ilə. Halonki [halbuki], böylə çirkəblə dolu tarixi-maziyyə baxmaq istəmirik. İzzətinəfimiz hər şeyin fəvqündə tuturu. Köhnə ədəvəti təzədən körükləmək istəyən ağalar əmin olsunlar ki, hər iki tərəfli zərərli çıxarlar. Qara fikirli “Naşə vremya” maskasını birdəfəlik götürsün, fikrini söyləsin. Yoxsa illərcə bir yerdə yaşamış qonşu millətlər arasını zəhərləməkdən çəkinməzlərsə, axırda ona deyəcəyimiz söz bu olacaqdır: “Azərbaycan mühitində sadıq təbəələrə yerimiz vardır.” Yalnız onlar yaşaya biləcəklərdir. Bu xüsusda artıq şey yazmayacağam.

Hacı Hüseyn Əfəndizadə

**ƏLƏKBƏR BƏYİN
MƏRASİMİ-DƏFİNİ**

Gəncə bu günlərdə böyük bir müsibət gördü. [Rəfibəyli] Ələkbər bəyin Gəncəsi Ələkbər bəyini itirdi. Bu böyük cənabı dünyalar durduqca xatirində saxlamaq üçün mərhumun təşeyi-cənazə [cənazənin yola salınması] günü olan 3 nisanda bütün mənası ilə şəhərimiz bir qara bayram saxladı. Gəncənin 31 Mart qurbanlarına və mərhum Ələkbər bəyə göstərdiyi hörmət təqdir ediləcək bir

hörmət oldu. O günü bütün məktəblər, hökumət idarələri tətil etdi, çarşı qapandı.

Mərhumun evi bulunan küçə saat 11-ə doğru insanla doldu. Saat 11-də möhtərəm cənazə Qurani-kərim avazı içərisində omuzlara çıxdı, ağır-ağır cameyə doğru yürüşə başlandı. Gəncənin gözü görməyən bir izdihamla cənazə namazı qılındı. Bu namazda iştirak edən hər möminin qəlbini üzündən oxumaq mümkün idi. İmam əfəndi: “Allahümmə innə lənə’ləmu minhə illa xeyrən” buyurduğu vaxt ərəbcə bilən möminlərin gözləri yaşardı.

Həqiqətən müsəlmanlar mərhumdan xeyirdən başqa bir şey görmədilər. Namazdan sonra Bələdiyyə rəisi Ələsgər bəy [Xasməmmədov], mərhumu Bələdiyyə Şurasının 22 illik fəal bir üzvü sifətilə hazırına təqdim edib dedi ki: Ələkbər bəy mərhum bu 22 ildə iki və ya üç dəfə ancaq iclasdan qalmışdır. Böylə fəal bir üzvünü qeyb edən Bələdiyyə Şurasının dərdi ölçülməz dərəcədə böyükdür, dedi.

Bələdiyyə rəisindən sonra Pişnamazadə həzrətləri mərhumun son dəqiqələrini təsvir edib, son sözlərini millətə yetirdi və mərhumun yeganə oğlu Xudadad bəy [Rəfibəyli] və əqrəbaları tərəfindən maarif işlərinə və məktəblərə sərf olunmaq üçün 40 min manat ehsan etdiklərini xəbər verdi.

Bundan sonra cənazə alayının rəsmi çıxarıldı, məzarlığa doğru yola çıxıldı. Yol uzunluğunu mərhumun cənazəsini matəm əlaməti olan qara bayraq deyil, bir sifətimilli [olan] Azərbaycan bayrağı təşyi [müşayiət] edirdi.

Bələdiyyə binası önündə alay durdu. Bir daha fotoqraf alındı. Bələdiyyə Şurasının erməni üzvləri və məmurları tərəfindən vəkil olaraq Şahnəzərov başsağlığı verdi. Son nitqlər məzarlıqda söylənmək üzrə yola çıxıldı.

Yenə eyni ehtiram və izdiham içərisində möhtərəm cənazə məzarlığa yetişdi və Rəfibəyli ocağına məxsus kümbədin önündə yerə qoyuldu. Burada bir çox nitqlər tərəfindən mərhumun tərcümeyi-halı və xidmətinə dair sözlər söyləndi. Nitqlərdə böyük bir səmimiyyət gözə çarpmaqdaydı.

Söz söyləyən nitqlər bunlar idi: Gəncə Türk Müəllimləri İttifaqı namına Abbaszadə Mirzə Abbas, Parlaman əzası [üzvü] Nuxu və Zaqatala nümayəndəsi Abdulla bəy Əfəndizadə, Ağdaş Milli Komitəsi nümayəndəsi, Erməni Milli [Şurası] nümayəndəsi, yəhudi nümayəndəsi xanım Derkovskaya, sənətkarlar və ruhanilər namına Baratzadə, Türk Mütəəllimlər [Tələbələr] İttifaqı tərəfindən Bəhram Məlikzadə və “Müsavat”ın Mərkəzi Komitəsi və Gəncə şöbəsi naminə Ə[hməd] Cavad.

Bu nitqlərdən sonra Pişnamazadə həzrətləri mərhumun son sözlərini bir daha təkrar etdi.

Bu nitqlərə və başsağlıqlarına cavabən doktor Xudadad bəy [Rəfibəyli] nitqlərdən və əhalidən razılıq etdi və dedi ki: Babamın vəfatını, göstərdiyiniz hörmət unuduracaq bir dərəcəyə gəldi. Cənabi-Allah bütün millət, vətən yolunda ölənlərin ruhunu şad etsin. Vətənimizi və istiqlalımızı qurtaran Osmanlı ordusunun bizlərə əmanət buraxdığı şəhidlərin qəbrini Cənabi-haqq nurlarla doldursun.

Artıq son “Fətiyə” mərasimi icra edildi. Torpağı üçün bu qədər zəhmətlər çəkmək vücud torpağa tapşırıldı.

Cənazənin üzərində edilən vədlərə qalarsa, millət mərhuma bir “abidə” rəzk etmək [heykəl qoymaq] marağına düşmüşdür. Allah bütün xeyir işləyənlərə rəhmət eylesin.

[Əhməd] Cavad

KONFRANS

Kırım nümayəndəsi Ədhəm Feyzi əfəndinin mühazirəsi münasibətilə

- 1 -

“Müsavat” firqəsinin təşəbbüsü ilə fəhlələrin mənfəəti, inkişafı üçün tərtib edilən mühazirə keçən şənbə günü Kırım Parlamanı nümayəndəsi Ədhəm Feyzi əfəndi tərəfindən Balaxanıda oxunacağı “Azərbaycan” qəzetəsi ilə elan edilmişdi. Elandan xəbər alan fəhlə qardaşlar o günün müəyyən vaxtını səbirsizliklə bəkləmişlərdi. Nətiq daha Balaxanıya ərişmədən Balaxanı teatrosu qabağı fəhlələrlə dolmuşdu.

Nətiq gəldikdə teatro zalı açıldı. Yavaş-yavaş içəri doğru hərəkət edildi. Nətiqlə bərabər bir qəç möhtərəm kişi səhnədə yerləşmişlər və ardı-arası kəsilmədən gələn fəhlələri bir ləhzə [bir an, az müddət] daha bəkləməyə qərar vermişlərdi. İstifadələri üçün tərəf-tərəf mədənlərdən [bütün mədənlərdən, hər yerdəki mədənlərdən] gələn, yetişən fəhlə qardaşlarla o geniş zal ağzına qədər dolmuş, yer kifayət etmədiyindən bir xeylisi

də ayaq üstündə qalmışdı.

Prezidium seçildikdən sonra rəis, “Kırım Parlamanı nümayəndəsi sifəti ilə şəhərimizi təşrif edən və sonra fəhlə qardaşlarına istifadəli şeylər söyləməyi kəndisinə milli bir vəzifə bilən möhtərəm müsafirimiz Ədhəm Feyzi əfəndini sizə təqdim etməklə şəərəflənirəm” deməsi ilə şiddətli alqışlar arasında möhtərəm nətiq sözə başladı:

“Hörmətli qardaşlar!

Siz zəhmətkeş qardaşlarımdan bugünkü şu canlı ictimiasında [yığıncasında] “Müsavat” firqəsi tərəfindən haləti-vaxta münasib bir mühazirə oxunması mənə təklif olunduqda, bu təklifi mən pək böyük bir istəklə qəbul etmişdim. Bu istək pək yerində idi. Çünki onun mənə ruhani bir məhzuziyyət [mənavi bir həzz] verəcəyini və bu məhzuziyyət mənə unudulmaz bir xatirə buraxacağını daha o vaxtdan kəsdirmişdim [bilmişdim]. Nə-təkim də öylə oldu. Onun üçün mən bu dəqiqədə kəndimi bəxtlilərdən sayıram. (Sürəkli alqışlar)

Sevimli yoldaşlar!

Sizə mühazirə oxumağı acizənə üstümə aldığım zaman sizin yaşayışınız, keçinişiniz gözümün önündə canlanmışdı. Canlanmışdı da, mənə iş (трудь) ilə sərməyə (капиталь) haqqında söz söyləmək məcburiyyətini meydana atmışdı. Ondən ötrü bugünkü mühazirəmizi bu bəhslər təşkil edəcəkdir.

Bilirsiniz ki, yaşamaq istəyən hər varlığın mütləq bir işi olacaq, çalışacaq və onunla yaşaması sağlanılacaq. Bu, yaşayışın təbii bir qanunu, bu qanunun dışında qalacaq canlı bir varlıq ağılımıza sığdırammayız. Misal olaraq, nəbatatdan

ötrü çiçəkləri, ağacları alalım. Bunların toxumunu yerə atdığınız, əkdiyiniz vaxt lazım olan sıcaqlığı (isti), yaşlığı bulan toxum çox keçməz bəslənməyə başlar. Sonra o qatı torpağı dələkək nəfəs almaq, həyat bulmaq üçün havaya, ziyaya can atmağa çalışır. Böylə keyiflə yaşayışını yoluna qoymağa savaşar.

Kiçik, böyük heyvanlar da böylədir. Bir hörümçək avını [torunu] hörər, ovlanır. Bir qarınca rizqini daşır, yuvarlar. Bir tülkü, bir qurd da yenə böylə ormanı, dağı axtarar, ovlanır. Bu uğraşmalar həp o yaşayışın sövqü ilə olur-bitər. İnsan da bu təbii qanundan dıx [xaric] qalammaz. Ehtiyacını, gərəyi təsviyə etmək [aradan qaldırmaq] üçün daima çalışır, savaşar. Bunlar həp birər “iş” deməkdir. İşi işləyəne biz “işçi” deyirik. Gördüyümüz ehtiyaclarımıza sərf etdiyimiz məhsullar, mətalar həp o işçilərin işləri, çalışmaları ilə meydana gəlmişdir. Yerinə görə işçilərin işləri, xidmətləri zəhmətli olduğu üçün onlara burada “zəhmətkeş” adı da verilmişdir. Bu pək doğrudur. Faydalanmaqdan ötrü işlənen hər işin az-çox bir zəhməti, çətinliyi vardır. Gündəliyi qazanmaq, rizqini əldə etmək üçün kürək çəkən bir qayıqçının halı ilə zövq almaq üçün kürək çəkən bir kimsənin halı əlbəttə bir olammaz. O hal birincisinə zəhmətli bir şey ikən, ikincisinə zövqlü, həzzli bir şey olmuş olar.

Sosialistlər işlərdəki bu zəhməti zövqə, həzzə çevirmək istəyirlər. Vaxtilə Furye nam [adlı] kimsə iləridəki cəmiyyəti bəxtli etmək istəmiş və demiş: Bugünkü cəmiyyət haqsız, ədalətsiz təşəkkül etmiş. Onun üçün işlər zorluqla,

çətinliklə görülür. Bununla bərabər bunu qolaylaşdırmaq, məhzuziyyətə qəlb etmək [həzzə çevirmək] güc bir şey deyildir. İşin törənməsi, az davam etməsi, rəqabət hissi oyandırılması və sairə bu iddani təmin edə bilər. Əzcümlə [o cümlədən], XVI Luinin kilid (qıfıl) yapmaqla ləzzət alması bu qəbildəndir.

Anlaşılr ki, işi həyat, sərmayəni də iş doğurmuşdur. İbtida [əvvələ], insan ehtiyacı dəf etmək üçün ovçuluğa sövq olunmuş, havada quş, suda balıq tutmağa yeltənmiş [çalışmış, can atmış], bunun üçün də alət, qayıq, ağ [tor] edinmiş [əldə etmiş], bu edinilən şeylər ona birər sərmayə olmuş.

İlk cəmiyyətdə sərmayə və məhsul ayrı kimsələrin deyil, mənsub olduqları cəmiyyətlərin, qəbilələrin idi. Şəxslərin mülk sahibi olmaları sonraları təğəllüb [zorakılıq, zorla qəsb etmək] yolu ilə olmuş, yol almışdır. Sosialistlər işdə bu ibtidai halı arzu etmədədirlər.

Mülk sahibi olmaq əsası qurulduğu dəqiqədən etibarən şəxslər əllərində sərmayələr birikdirməyə çalışmış və o birikdirilən sərmayələr də bir mərkəzə toplanmağa başlamış. Sərmayənin, sənayenin bu halı ötədə-bəridə qalan işçiləri, kəndiləri üçün çalışan kiçik sənətkarları həp çəkmiş, toplamış. Bu surətlə sərmayədarlarla işçilər bir araya gəlmiş və yığılmış.

Mənfəətləri ayrı-ayrı olan bu iki ünsür təbiətilə [təbii olaraq] çarpışacaqlardı. Arxalarını imperialist ruhlu hökumətlərə verən sərmayədarlar, təşkilatlar zəif işçiləri öncə istədikləri kimi çalışdırırlardı. Fəqət sonraları mənfəətləri müştərək

olan işçilər birləşməyə, sendikalar, itti-faqlar vücuda gətirməyə və bu minval üzrə güləşə hazırlanmağa başlayınca, işçilərin halları səlahə [yaxşılaşmağa] üz tutmuşdu.

İşçilərin sərmayədarlara qarşı aldıqları güləş vəziyyətinin iki xarakteri vardı: biri siyasi, digəri iqtisadi. Siyasi güləşləri tətillə və zabastovka ilə olurdu. Bu haqlı, tədbirli bir hərəkət idi. Əfəndilərinə qarşı “Bizim yapıdığımız işlərə, gördüyümüz xidmətlərə müqabil şu diləyimizi qəbul etməzsəniz, biz işdən əl çəkəriz” deyirdilər. Bununla bir tərəfdən iş müddətini azaldırdılar, digər tərəfdən də gündəliklərini artırırtdılar. Böyləliklə haqlarını alırdılar, hallarını islahə çalışırtdılar. Az bir haqq ilə gündə 15-16 saat çalışan işçilərin get-gedə həm haqları ziyadələşmiş, həm də iş müddəti 8 saata qədər qısalmışdı.

Bu xüsusdəki müvəffəqiyyətin ən böyüyü ingilis əmələsində görülmüşdür. Üzvlərinin sayı milyonları keçən “Trade Union” nam fəhlə ittifaqı bütün dünyaya nam vermiş, şan almışdır. Keçənlərdə İngiltərə hökumətinə etdikləri yeni təkliflər xatirlərdə olsa gərəkdir. Təkliflərinin məzmunu iş haqqını yüzdə otuz artırmaq, iş müddətini 6 saata endirmək, bir taqım xanələri milliləşdirmək. Səbəbini iləridə söyləyəcəyim bu üçüncü təklifin xarakteri bambaşqadır.

İqtisadi güləşləri kooperativlər (Кооперативы) vasitəsi ilə olurdu. Fəqir işçilər alın təri ilə qazandıqları gündəlikləri ilə ehtiyaclarını istədikləri kimi mümkün deyil, dəf edəmməzlərdi. O gündəliklər kifayətsizliklə bərabər spekulatorların,

tüccarların bahalı, çürük mallarına qurban edilirdi. Bu halı görə, sezən işçilər arasında kooperativ şirkəti fikri oyandı. Unutmayalım ki, bu fikir yenə ilk öncə mütəşəbbis ingilis milləti fəhləsindən doğdu, yayıldı. Hər işçi gündəliyinin pək az bir parçasını verdi. Toplanan bu vergilərlə yer tutuldu. Oraya yerindən doğrudan-doğruya məhsullar, mətalar gətirildi. Böyləliklə, həm ucuz, həm də təmiz, sağlam mallar əldə edildi. Daha sonra məhsullar, mətalar yetişdirilməyə də girişildi. Bu cəhətlə müstəhlik [istehlakçı] ikən, müstəhsil [istehsalçı] sifəti də taqınıldı [qazanıldı, əldə edildi]. Biri-birinə həyatı, iqtisadi bağlarla bağlanan bu istehlak və istehsal şirkətləri üzvləri əmələ [arzuya], qayəyə doğru yürürlərkən mali, iqtisadi müəssisələrə də möhtac olduqlarını duydular və o andan etibarən kiçik etibar [kredit] şirkətləri açmağa da başladılar. Bu üçüncüləri birincilərə, ikincilərə yardımlar etdiyi kimi kiçik sənətkarlara, taqətsiz kəndlilərə də pək böyük yardımları toxundu. İşdə bu üç qisim kooperativ şirkətləri fəhlənin iqtisadi halını islahə çox yaradı. Onları kapitalistlər mərtəbəsinə qədər yüksəltdi.

Vaxtımız olsaydı bu xüsusa dair uzun-uzadı bəhs edərdim. Fəqət söylənəcək sözlər daha pək çox olduğundan, şimdilik bu qədərlik iktifa [kifayət] edəcəyəm. Ancaq şurası var ki, diləyimi meydana qoymadan da keçməyəcəyəm. O dilək də kooperativ şirkətlərinin bizim fəhlə qardaşlarımız arasında da kök salmasıdır. Əgər buna müvəffəq olunarsa, fəhlə həyatında inkişafa doğru ən böyük bir addım atılmış olacaqdır.”

BAKI XƏBƏRLƏRİ**Mavərayi-bəhri-Xəzərdə Azərbaycan konsulu**

Mavərayi-bəhri-Xəzər (Zakaspi oblastı) hökuməti nəzdində Azərbaycan Cümhuriyyəti konsulluğuna Əkbər Ağə Sadiq təyin edilmişdir.

- Bələdiyyə İdarəsi Elektrik Cəmiyyətinə xəbər vermişdir ki, Bələdiyyə İdarəsi ilə cəmiyyət miyanında [arasında] əqd edilmiş [bağlanmış] müqavilənaməni təsviyə [ləğv] edilmiş hesab etmək istəməyir. Cəmiyyət bəyan etdiyi kimi aprelin 15-i saat 12-dən şəhərə işıq vermək istəməzsə, o vaxt Bələdiyyə İdarəsi miyanlarında [aralarında] olan müqavilənamə üzrə cəmiyyətdən hər saatına 1000 rublə tələb edəcəkdir. Əlavə, şəhər əhalisi nümayəndəsi kimi hökumət nəzdində təşəbbüsatda bulunmaqla cəmiyyəti müttəhim edəcəkdir.

- Bələdiyyə xidmətçiləri ilə Bələdiyyə İdarəsi miyanında [arasında] ixtilafı bərtərəf etmək [aradan qaldırmaq] üçün təşkil edilən Nəzarət komissiyonu hamı məsələlərdə etilaf [uzlaşma] əmələ gətirmişdir. İxtilafı məsələ fəqət xidmətdən çıxanlara pul vermək məsələsidir.

- Fəhlə Konqresi İngiltərə ərkani-hərbinə [hərbi qərarına] müraciətən rica etmişdir ki, edam edilmiş 26 nəfər komissarın işlərinə tezliklə baxılsın. Bundan ötrü də Aşqabad məhkəmələrinə nüfuz yetirməlidir ki, onlar işə şüru etsinlər [başlasınlar].

- Bu gün saat 6 yarımda İkinci Ünas [Qızlar] gimnaziyasında Mərkəzi Valideyn

Şurasının iclası təyin edilmişdir. İclasda Maarif Nəzarəti ilə edilən müzakirət bərəsində məruzə oxunacaqdır.

Dəniz hamamının açılması

Bu gün aprelin 11-dən etibarən Bakı Bələdiyyə İdarəsinə məxsus dəniz hamamında isti vanna (müalicə üçün) açılır. Hamam Vərəm Xəstəliyi ilə Mübarizə Cəmiyyəti şöbəsinin icarəsində və doktor Bəhram bəy Axundov cənablarının təhti-idarəsindədir [idarəsi altındadır].

Bir fincan çay

Azərbaycan Müsəlman Tələbələrini Bakı Komitəsi tərəfindən Tələbələr Fondu nəfinə [xeyrinə] işbu aprel ayının 12-də, “Obşestvenni sobiraniya”nın [Bakı İctimai Yığıncağının] yay binasında, axşam təntənəli surətdə “Bir fincan çay” tərtib ediləcək. Biletlər satılır Nikolayevski küçədə, 2-ci gimnaziya binasında, saat 10-dan 7-dək; məclis günü klubun binasında.

Azərbaycan Müsəlman Tələbələrini Bakı Komitəsi

“İttihad” firqəsinin nümayəndələr iclası

Dünən aprelin 10-da “İttihad” firqəsinin nümayəndələr iclası dəvət edilmişdi. Lakin ətrafdan lazımi miqdarda nümayəndələr gəlmədiyindən, iclasın açılması bu günə təxir edildi. Varid olmuş [gəlmiş] nümayəndələr və firqənin heyəti-idarəsi [idarə heyəti] iştirakı ilə Duma zalında xüsusi iclas qurulub, nümayəndələr iclasında müzakirə ediləcək məsələlər haqqında Qarabəy Qarabəyov bəyanat vermişdir.

- Aprelin 5-dən 7-dək Bakıya gətirilən ərzaq:

Aprelin 5-də:
buğda 3382 put;
un 1904 put;
odun 15750 put;
arpa 249 put;
saman 1258 put;
ot 110 put.
6 və 7-də:
buğda 4353 put;
un 765 put;
arpa 1724 put;
ot 3000 put.

AZƏRBAYCANDA**Qazaxdan**

Martın əvvəlində Qazax Darülmüəllimin[i] [Seminarıyası] mütəəlimlərinin [şagirdlərinin] biz Qazax Qadınlar Cəmiyyətinin haqqında çəkdiyi zəhmət cəmiyyət tərəfindən çox gözəl anlaşıldı. Həman axşam gördüyümüz şəkillər bizim heç vaxt yadımızdan çıxmaz və gərək də çıxmasın. Belə şəkilləri biz bir neçə il bundan müqəddəm [əvvəl] yuxumuzda da görsək inana bilməzdik ki, belə yuxu olar. Çünki yuxuda görünən şeylərin oxşayışı gərək bir az fikirdə də olaydı. Qazax bir az camaatlı yer, özü də nə şəhərdən şəhər, nə kənddən kənd olub, faydalı bir rus məktəbi də verməyirdilər. İndi Zaqaqaz Darülmüəllimini kimi böyük məktəb ona qismət olur.

Darülmüəllimin mütəəlimləri [şagirdlər] tərəfindən oyun qoyulan gün cənab Firidun bəyin imzası ilə bizim hər biri-

mizin adına bir məxsusi kağız gəldi. Darülmüəllimin müdiri cənab Firidun bəy kim olduğunu və millət haqqında, millət yolunda nə günə [nə kimi] zəhmətlər çəkdiyini bizim çoxumuz bilməyirdik. Ona görə ki, bizim çoxumuz bisavadıq. Bir az savadı olanlar həman şəxsi çox yaxşı tanıyırlar. Biz cəmimiz cənab Firidun bəyi bizim haqqımızda olan o günkü rəftarı ilə tanıdıq və çox yaxşı, çox gözəl tanıdıq. Ümidvarıq ki, Qazax indidən belə qabağa gedə bilər. Biz ümidvarıq ki, həman darülmüəllimində tərbiyə alan mütəəlimlər Firidun bəyin tərbiyəsini tamamınca alsınlar və gələcəkdə Firidun bəy kimi millət haqqında, vətən haqqında çalışan kimsələrdən olsunlar. Amin.

Cənab Firidun bəy bizə bir neçə mənalı sözlər söylədi və Nadirin vətənpərvərliyindən bizi müxbir [xəbərdar] etdi. İndi biz həman gündən başlayaq, cənab Firidun bəyin köməkliyi ilə çalışaq, vətənimizdə, vətən övladlarımızda həman hissiyyəti oyandıraraq, hissiyyəti əmələ gətirək.

*İbtidai qız məktəbinin müdiriəsi:
Şirin xanım Qiyasbəyzadə*

Ağdaşdan

24 mart pəncşənbə [cümə axşamı] axşamı Qaçqınlara Yardım Cəmiyyəti nəfinə [xeyrinə] Ağdaş həvəskarları tərəfindən “Döymə qarımı, döyərlər qarını” komediyası mövqeyi-tamaşaya qoyuldu. Həvəskar yoldaşlarımız rollarını çox gözəl ifa edib camaatı razı saldılar. Bilet satışı komissiyasında iştirak edən ərzaq naziri vəkili Musayev, Mühakimə rəisi Ağə Salahov, tüccarlardan Həmid əfəndi

öz fəaliyyətləri sayəsində bilet satışına lazımı qədər müvəffəq oldular.

Belə ki, bilet satışından 7725 manat və fəxri olaraq 14 biletin 13-ündən hasil olan 2290 manat aşağıda göstərilən əsami [adlar] üzrə hasil olmuşdur:

- 1) Qaimməqam [qəza rəisi] Məhəmməd bəy 300 manat;
- 2) Bəradərani-Səmədovlar [Səmədov qardaşları] [300 manat];
- 3) Əşrəf Tağiyev 300 manat;
- 4) Əbdürrəhman Əfəndiyev 300 manat;
- 5) Məcid Vahidov 300 manat;
- 6) Yusif bəy Məlikov 200 manat;
- 7) Rəsul Hacı Əhməd oğlu 150 manat;
- 8) Balaoğlan Muqumov 140 manat;
- 9) Muxtar əfəndi Əfəndizadə 100 manat;
- 10) Mustafa bəy Rüstəmbəyov 100 manat;
- 11) Hacı Ağəli Abbasov 100 manat;
- 12) Əmiraslan Qədirov 100 manat;
- 13) Çərkəz bəy Nəbibəyov 100 manat;
- 14) Məhəmməd Hacı Əbdürrəhimov 100 manat.

Əlavə, ianə olaraq Abbasqulu bəy Lütfəlibəyovdan 50 manat yetişmişdir ki, cümlətan 10065 manat ümumi mədaxil olmuşdur. Cəmə'nən olan məxaric [bütün xərclər] 2590 manat yarımı çıxdıqdan sonra qalan yeddi min dörd yüz yetmiş dörd manat yarım (7474 manat 50 qəpik) cəmiyyət xəzinədarına təhvil verilmişdir.

Cəmiyyət tərəfindən həvəskarlarımıza bilet satışına fəaliyyət göstərən möhtərəm əfəndilərə və öz həmiyyəti-və-

təniyyələri [vətən təəssübkeşliyi] ilə məşhur olan Ağdaş camaatına təşəkkürlər edəriz.

Ağdaş Qaçqınlara Yardım Komitə İdarəsi.

Rəis: Qasım Qasimov

ERMƏNİSTANDA

- [Xosrov bəy] Sultanovun Qarabağa general-qubrenator təyin edilməsi ilə Azərbaycan əsgərləri dəstələrinin Xankəndinə və Şuşaya gəlmələrinə görə Ermənistan hökuməti ingilislərə ciddi protesto göndərmişdir.

- İtaliya hökuməti Ermənistanın tələbatına hüsn-təvəccöh göstərməkdədir. Fransa hökuməti isə Ermənistanın Kilikiyaya iddiası əleyhinədir. Fransa hökuməti Kilikiyanın Ermənistana daxil edilməsinə o vaxt razı olar ki, hərgah Ermənistan Fransa hökumətinin təhti-himayəndəsində [himayəsi altında] ola.

- Zod rayonunda müsəlmanların topxanası olduğu təsdiq edilir. Məlumat alınmışdır ki, Zəyəm dərəsi hadisələrindən əvvəl Novo-Bayəzid uyezdinə üç top aparılmışdır. Ağır topxana apara bilməyib ancaq səhra topları aparmışlar.

- General Axverdov istefa verib Hərbi Şuraya təyin edilmişdir. Polkovnik Araratyan general mənəsinə təltif edilib Hərbiyyə naziri təyin edilmişdir. Hərbiyyə naziri müavinləri Silikov ilə Dro təyin edilmişlərdir. Ərkani-hərb naçalnik [hərbi qərargah rəisi] general Doluxanov istefa vermişdir. Onun yerinə hələ heç kəs təyin edilməmişdir. General Axverdovun təyin ediləcəyi arzu olunur.

Ermənistan hökumətinin tələbatı

Martın 28-də general Tomson İrəvana gəlib bir çox mühüm məsələlər barəsində, o cümlədən Qarabağ haqqında Ermənistan Şurayı-Vükəlası [Nazirlər Kabineti] ilə uzun müsahibədə bulunmuşdur. Ermənistan hökuməti tərəfindən aşağıdakı tələbat [tələblər] təqdim edilmişdir:

1) Qarabağ məsələsi haqqında erməni hökumətinin arzusu budur ki, Qarabağın ermənilərlə məskun olan dağlıq hissəsi əhalinin öz razılığına görə Erməni Milli Şurası əlində qalsın. Ermənistan hökuməti Qarabağın bu hissəsini general Tomsona verilən məktubda yazılan əsaslarla Ermənistanın ayrılmaz bir parçası hesab edir. İngiltərə komandanlığı tərəfindən təyin ediləcək kontrol ancaq İngiltərə millətindən olması ilə olar.

2) Qars məsələsinə gəldikdə, Ermənistan hökuməti aclıqdan, xəstəlikdən həlak olan erməni əhalisinin Qars və Kağızman uyezdələrinə [qəzalarına] qayıtması məsələsinin təxirə salınmamasını istəyir. Məzkur [deyilən] uyezd əhalisinin kəndlərdən kənar qalmaları onları öz yerlərini əkməkdən məhrum edir ki, bu da qaçqınların qalanlarının fəlakətinə bais olar.

3) Şərur və Naxçıvan məsələsinə gəldikdə, müsəlman əhalisi haqqında ciddi və icbari tədbirlər görülməsi lazımdır ki, qaçqınları öz kəndlərinə buraxsınlar.

4) Sürməli məsələsi haqqında, bu rayonun quldurlardan təmizlənməsi lazımdır. Bu yollarla ola bilər ki, Türkiyə erməniləri öz vətənləri olan Van, Ələsgird və qeyri yerlərə qayıtsınlar. Buna görə Qulpda və Aralıqda İngiltərə komandanlığı ixtiyarında ingilis və ya er-

məni qaraqol dəstələri qoyulması lazımdır.

5) Zod kəndi haqqında Ermənistan hökuməti xahiş edir, müsəlmanlardan tələb eylesin ki, bu rayonda məmurlara mümaniət [maneçilik] göstərən və məzkur dairədə baş verən cinayətləri təftiş etməkdən ötrü göndərilən istintaq komissiyasını yaxın buraxmayan müsəlləh [silahlı] dəstələr rədd edilsinlər.

6) Türkiyə ermənilərinin öz vətənlərinə qayıtmalarını mütəşəkkil bir hala salmaq.

Xozyazstva və administrasiya məsələləri [Təsərrüfat məsələləri və inzibati məsələlər]

1) General Brafın sədarəti altında təşkil ediləcək komissiya təxirə düşdüyündən, müttəhid [birgə] dəmiryol idarəsi vücuda gətirilsin.

2) Ermənistan həyatını adi bir hala salmaq, ətrafla münasibətdə bulunub ərzaq şeyləri gətirməkdən ötrü Batuma və Bakıya marşrut qatarları buraxılması.

3) Yüklərin vaqonlardan oğurlanmasına görə qatarların mühafizə edilməsi.

4) İqtisadi münasibət və əsəy bərpasından ötrü Naxçıvan və Qarsa qatar hərəkəti bərpa edilməsi.

5) Qarsda və Sarıqamışda olan mövcudatın Qars oblastından çıxarılması.

6) Mal dəyişmək vasitəsilə toxumluq taxıl ələ gətirilməsi, toxumluq taxılın tezliklə gətirilməsi üçün taxılı çox olan müsəlmanlara icrayi-təsir [təzyiq] edilməsi.

Erməni Məlumat Bürosunun xəbərləri

- Zodski dairədə, Basarkeçərdə əhval kəskinləşməkdə davam edir. Zod sərhə-

dinə yetişmiş olan istintaq komissiyası 4 erməni afseri ilə 11 saldatın təslimini və komissiyanın kəndə buraxılmasını tələb etmişdir. Mart ayının 14-dək bunların arasında razılıq əmələ gəlməmişdir və görünür ki, razılıq olmayacaqdır. Bu da nəhayət silah gücü ilə kəndin alınmasına bais olacaqdır.

- Mart ayının 20-də verilən məlumata görə Zod yaxınlığına 6 min nəfər müsəlləh müsəlmanlar top və pulemyotla gəlmişlərdir. Sürməli dairəsində Qulp kəndi kürdlər tərəfindən mühasirə edilmişdir.

- Qars oblastının şimal hissəsinə, Ağbabaya Axalkələk mahalından müsəlman bəndələri yerləşdirilir. Bunların cəm olması Aleksandropolu qorxu altında saxlayır.

- Qars qubernatoru general Asser Qars Şurasına elan etmişdir ki, Qars erməni qaçqınları qəti surətdə öz yerlərinə qaytarılmalıdırlar. Generalın bu əmri böyük həyəcana bais olmuşdur. Erməni kəndlərində olan müsəlmanlar kəndləri tərk etməyə başlayıb, əvvəlcədən kəndləri yandırır. Arpa çayının şərq sahilindən tüstü və işıq görünür.

İZHARİ-TƏŞƏKKÜR

Möhtərəm müdir əfəndi! Bu məktubumun qəzetəyinizdə dərc olunmasını sizdən rica edirəm.

Bu martın əvvəlində Qazax Darülmüəllimin[i] [Seminariyası] şagirdləri tərəfindən xanımlar üçün səhneyi-tamaşaya qoyulan “Nadir şah” faciəsi ilə “Xor-xor”

məzhəkəsi onlara bir dərəcədə hüsn-təsir etmiş ki, yalnız sözlə rizaməndlik izhar etməyə [razılıqlarını bildirməyə] iktifa [kifayət] etməyib, öz aralarında 4485 manat para toplayıb bəndəyə təslim edilər ki, darülmüəllimin şagirdlərinin maddi və mənəvi ehtiyaclarına sərf edim. İlanə edən xanımların adlarını aşağıda yazıb öz tərəfimdən, müəllimlər və şagirdlər tərəfindən cümləsinə rizaməndlik edirəm. Sağ olsunlar qeydkeş, qədirbilən və mərhəmətli bacılarımız!

*Qazax Darülmüəlliminin müdiri
F. Köçərli*

İlanə edənlər:

Rüxsarə xanım Murad zadə 150 manat;

Xeyransa xanım Dilbazi 100 manat;

Nəzifə xanım Murad zadə 150 manat;

Xanım Mustafazadə 150 manat;

Müqəddəsətunnisa xanım Şıxlı 100 manat;

Nursidə xanım Vəkizadə 150 manat;

Bənövşə xanım Murad zadə 25 manat;

Xanım Vəkizadə 100 manat;

Rüdabə xanım Vəkizadə 100 manat;

Şahnigar xanım Vəkizadə 100 manat;

Güləndam xanım Vəkili 100 manat;

Mələk xanım Qayıbzadə 100 manat;

Həmidə xanım Qayıbzadə 100 manat;

Dilruba xanım Şərifzadə 100 manat;

Böyükxanım Rəhimzadə 150 manat;

Fatma xanım Məhəmmədzadə 150 manat;

Mina xanım Eyyubzadə 150 manat;

Mədinə xanım Qiyasbəyzadə 200 manat;

Şükufə xanım Abdullazadə 100 manat;

Cəmilə xanım Vəkili 60 manat;

Müqəddəsətunnisa xanım Qiyasbəyzadə 150 manat;

Zümrüd xanım Şıxlı 50 manat;

Sürəyya xanım Yusifzadə 50 manat;

Mədinə xanım Eyyubzadə 150 manat;

Dilşad xanım Şadlızadə 100 manat;

Dürrətunnisa xanım Vəkizadə 200 manat;

Səadət xanım Şıxlı 500 manat;

Şirin xanım Qiyasbəyzadə 200 manat;

Sultan xanım Qiyasbəyzadə 100 manat;

Şahzadə xanım Müftüzadə 50 manat;

Huri xanım Qiyasbəyzadə 100 manat;

Cəvahir xanım Eyyubzadə 500 manat.

Cümlətanı 4485 manat.

9 Mart 1919, Qazax

Doktor
Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmrəyə [xəstəliklərə] düşər olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi.

Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Doktor
Ağahüseyn Kazımov

Gəlib naxoşları yenə qəbul etməyə başlayıbdır. Əmrəzi-daxiliyyə [daxili xəstəliklər]. Qəbul edir səhər saat 10-dan 11-ədək;

axşam saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Parapet, Şəfi İbrahimovun evində 3-cü mərtəbə. Telefon: 86-27.

5780

İtibdir

Barat xanım, 10 yaşında, əynində sarı kofta, sarı tuman, başında mixəyi rəngdə yaylıq, iki gündür itibdir. Onun barəsində məlumatları olanlardan acizənə təvəqqe edirəm ki, gəlib mənə xəbər versinlər. Ünvan: Verxni-Təzəpiriski küçə, 4-cü pereulok [döngə], ev nömrə 47. Məşhədi Talib Xəlilov.

8707

Mağazadan ötrü şəhərin mərkəzində 2 qapı qəfəsləri ilə, “abstanovkası” [avadanlıqları] ilə icarəyə verilir. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 18. Səhər saat 9-dan 10-a qədər xidmətçidən xəbər almaq olar.

8706

Elan

“Övraqi-nəfisə”

“Övraqi-nəfisə” məcmuəsinə bu gündən etibarən abonə dəftəri açıqdır. Bakı üçün bir nüsxəsi 5 rublə, qeyri şəhərlər üçün nüsxəsi 8 rublə. Məcmuəmizə ədəbiyyat və sənaye-nəfisəyə [incəsənətə] dair yazılan məqalələr qəbul olunur. İdarəmiz səhər saat 12-dən 1-ə qədər açıqdır. Məhəlli-idarə [redaksiya ünvanı]: Bakı, Qubernski küçədə nömrə 43-45. Qəzetə və jurnal satanlara manata 20 qəpik güzəşt edilir.

b.

Mama

Gövhər xanım

Hər gün naxoşları qəbul edir saat 9-dan 12-yə qədər. Adres: Armyanski küçədə, 13 nömrəli evdə, 1-ci mərtəbə. (Bu yaxınlarda orada xüsusi təvəllüdxana [doğum evi] açılacaqdır.) Telefon nömrə: 58-39.

5779

Diş həkimi

Altmanın müalicəxanası

Şamaxinski küçə nömrə 20, 2[-ci] paralelni küçənin küncündə aptek ilə rubəru [üz-

bəüz]. Telefon nömrə 18-73. Dişləri ağrısız çəkir və doldurur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Müsəlman xanımları ayrıca qəbul edir.

5783

Arvad diş həkimi

M. S. İdaşkina

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan axşam saat 6-ya kimi. Ünvan: Nikolayevski küçədə 25 nömrəli evdə. Telefon 32-41.

2629

Diş həkimi

S. M. Hamburq

Nikolayevski küçədə nömrə 29, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96. Dişlərə və ağıza müalicə edir. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Dişləri və kökləri ağrısız çıxarır. Qəbul edir səhər saat 9-dan 2-yə kimi; axşam saat 4-dən 7-yə kimi.

5767

Skripka dərsi

Petroqrad Konservatoriyasının rəssamı M. Malkarov skripkada dərs verir. Ünvan: Birjavaya küçə nömrə 14, Desyatnikovun mənzilində. Telefon nömrə 46-83.

5782

Müvəqqəti müdir:

Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

səh. 180. "...qanunu mahud altında saxlayır...": Xüsusilə rəsmi idarələrdə masaların üzərinə mahud örtük salınırdı; "mahud altında saxlamaq" qanunun yaxud başqa bir sənədin rəsmiyyət qazanmasını və icraya qoyulmasını gecikdirmək mənasında işlədilir.

səh. 182. "zillullah": "Allahın kölgəsi" deməkdir; tarixdə bəzi islam ölkələrində hökmdar "zillullah fil-ərz" yəni "Allahın yer üzündəki kölgəsi" sayılırdı.

Teleqraf xəbərləri

səh. 183. "Spartaklar": 1916-1918-ci illərdə Almaniya fəaliyyət göstərən marksist təşkilat olan "Spartak" təşkilatının üzvləri. "Spartak" təşkilatı ümumdünya proletar inqilabı tərəfdarı idi. Təsisçiləri arasında Roza Lüksemburq, Karl Libknext və başqaları yer alırdı.

səh. 184. "Kral tövləsi": Berlinin tarixi binalarından olan Marstall nəzərdə tutulur.

Qəzetələrdən

səh. 186. "cəmədiyəlaxir": Hicri təqvimin 6-cı ayı. Burada hicri 1337-ci ilin cəmədiyəlaxir ayından bəhs edilir ki, bu da miladi təqvimlə 1919-cu ilin mart-aprel aylarına müvafiqdir.

"Sabah": İstanbulda 1875-1922-ci illərdə nəşr edilmiş gündəlik qəzet.

"Elani-hərbə təqəddüm edən...": qəzetdə "təqəddüm" yerinə "təqdim" getmişdir.

Bakıda yaşayan İran tacirlərinə kitab

səh. 188. "Qarun həlak şod ke çeheil xane gənc daşt / Nuşirəvan nə mord ke name neku qozaşt": "Qırx otaq xəzinəsi olan Qarun həlak oldu / Yaxşı ad qoyan Nuşirəvan isə ölmədi." (farsca)

“Baharın ilhamları və ictimai rəmzlər”

şeyri (səh. 190) üçün lügət:

pərdeyi-mənhus: uğursuz, nəhs pərdə
güli-zində: canlı gül
səza: uyğun, münasib
mədfuneyi-ziruh: canlı-canlı dəfn edilmiş qadın
mail: meyil edən
dili-məcruh: yaralı ürək
hicab: örtü
səhab: bulud
gülşəni-rüxsareyi-alın: sənin al yanağının gül bağçası
nəş’əti-üxra: başqa bir nəşə, başqa bir sevinc; başqa bir həyat, axirət həyatı
tairi-xanəndə: nəğməkar quş
gülşəni-rövşən: işıqlı gül bağçası
tabanü-dirəxşan: işıqlı və parlaq ruy: üz
çöhreyi-fəyyaz: feyzli, bərəkətli üz; ilham verən üz; təmiz üz
dilibəri-məstur: örtü altında qalmış dilbər
tərki-səhab etmək: buluddan çıxmaq
Nuri-cahan: cahanın nuru (eyni zamanda qadın adı)
tərki-niqab etmək: niqabdan çıxmaq
Səmə-n-rux: yasəmən çiçəyi kimi ağ üzlü (eyni zamanda qadın adı)
behiştanə: cənnət bağı kimi olan üzər: yanaq
huriyi-səhhar: füsunkar huri
qərqeyi-ənvər: nurlara qər q olmuş
pərdeyi-müzlim: qaranlıq pərdə
Zöhreyi-Zəhra: parlaq Zöhrə (Venera) ulduzu (eyni zamanda hər ikisi qadın adı)

Haqsız təcavüzlər

səh. 190. "Şamaxı qəryəsi İvanovkada": qəzetdə "qəryəsi" yerinə "vəqəsi" getmişdir.

səh. 191. "cildli kitablar": qəzetdə "kitablar cildli" getmişdir.

Ələkbər bəyin mərasimi-dəfni

səh. 192. "Allahümmə innə la-nə'ləmu

minhə illa xeyrən": Cənazə namazında oxunan ərəbcə dualardan biri. Mənası: "Allahım, biz onun haqqında xeyirdən başqa bir şey bilmirik."

Konfrans

səh. 193. "...məcburiyyətini meydana atmışdı": qəzetdə belə getmişdir: "məcburiyyətini meydan almışdı."

səh. 195. "(Кооперативы)": qəzetdə belə getmişdir: "(Коопер)"

"O dilək də kooperativ şirkətlərinin...": qəzetdə "şirkətlərinin" yerinə "şirkətlərilə" getmişdir.

Azərbaycanda

səh. 197. "Döymə qarımı, döyərlər qarını": Haşim bəy Vəzirovun komediyası.

Ermənistanda

səh. 198. "Araratyan": qəzetdə "Aratryan" getmişdir.

səh. 199. "...ərzaq şeyləri gətirməkdən ötrü...": qəzetdə "şeyləri" yerinə "işləri" getmişdir.

İzhari-təşəkkür

səh. 200. "Nadir şah" faciəsi ilə "Xor-xor" məzhəkəsi": Nəriman Nərimanov və Sultanməcid Qənizadənin əsərləri nəzərdə tutulur.